

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพของการสื่อสารเพื่อการส่งเสริมการเกษตรของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบลท่าเหนือ อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ : กรณีศึกษาเปรียบเทียบ ชนเผ่าปกากะญอและคนเมือง” ครั้งนี้ผู้ศึกษาได้นำแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นกรอบแนวคิดเพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิจัยดังนี้คือ

1. แนวคิดด้านประชากรศาสตร์
2. แนวคิดเรื่องของการสื่อสารเพื่อการส่งเสริมการเกษตร
3. แนวคิดเรื่องสื่อเพื่อการส่งเสริมการเกษตร
4. ทฤษฎีเกี่ยวกับการเปิดรับข่าวสาร
5. ทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ
6. ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดด้านประชากรศาสตร์ (Demographic Characteristic of Audience)

แนวคิดด้านประชากรศาสตร์นี้เป็นแนวคิดที่มีความเชื่อว่าคนที่มีคุณสมบัติทางประชากรศาสตร์ที่แตกต่างกันจะมีพฤติกรรมที่แตกต่างกัน (ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ, 2534, น. 49) ซึ่งการสื่อสารนั้นก็จัดเป็นพฤติกรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งของมนุษย์ นักวิชาการสื่อสารบางกลุ่มเชื่อว่าพฤติกรรมเกี่ยวกับการสื่อสารของบุคคลที่มีลักษณะทางประชากรศาสตร์ที่ต่างกันนั้นจึงน่าจะแตกต่างกันไปด้วย เนื่องจากบุคคลที่อยู่ในแต่ละกลุ่มประชากรที่ต่างกันจะมีกิจกรรมและการดำเนินชีวิตที่ต่างกัน (Melvin L. DeFleur, 1970, pp. 122-124) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. เพศ (sex) การวิจัยทางจิตวิทยาหลายเรื่องแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงกับผู้ชายมีความแตกต่างกันอย่างมากในเรื่องความคิด ค่านิยม และทัศนคติ ทั้งนี้เพราะสังคมและวัฒนธรรมกำหนดบทบาทและกิจกรรมของคนแต่ละเพศไว้แตกต่างกัน เพศจึงมีความสำคัญกับบุคลิก ลักษณะ จิตใจและอารมณ์ของบุคคล ซึ่งเพศหญิงมักเป็นเพศที่มีอารมณ์อ่อนไหวและถูกชักจูงได้ง่าย มองสิ่งต่าง ๆ ในลักษณะดูรายละเอียด มีความละเอียดละไมกว่าผู้ชาย ส่วนเพศชายเป็นเพศที่มีใจคองหนักแน่นไม่อ่อนไหวกับสิ่งต่าง ๆ ให้ความสำคัญมากกว่าเพศหญิง ไม่ชอบพิจารณาใน

รายละเอียด จิตใจเข้มแข็ง ตัวแปรด้านเพศนี้ส่งผลให้พฤติกรรมของการติดต่อสื่อสารแตกต่างกัน คือเพศหญิงมีแนวโน้มและมีความต้องการที่จะส่งและรับข่าวสารมากกว่าเพศชาย ในขณะที่เพศชายไม่ได้มีความต้องการที่จะส่งและรับข่าวสารอย่างเดียวกันนั้น แต่มีความต้องการที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้นจากการรับข่าวสารนั้นด้วย

2. อายุ (Age) เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อพฤติกรรมการสื่อสารของมนุษย์ เนื่องจากอายุจะเป็นตัวกำหนดหรือบ่งบอกเกี่ยวกับความเป็นผู้มีประสบการณ์ในเรื่องต่าง ๆ ของบุคคล งานวิจัยหลายเรื่องแสดงถึงตัวแปรเรื่องอายุที่มีต่อการหล่อหลอมทางอุดมการณ์ ซึ่งพบว่าคนที่มีอายุน้อยจะมีความคิดในเชิงเสรีนิยมมากกว่าคนอายุมาก ใจร้อนกว่ามองโลกในแง่ดีกว่า ส่วนคนอายุมากจะมีความระมัดระวังในเรื่องต่าง ๆ มากกว่า มองโลกในแง่ร้ายและไม่ชอบการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นคนอายุน้อยจึงมักเป็นผู้ชักจูงได้ง่ายกว่าคนอายุมาก และมีพฤติกรรมในการสื่อสารที่ชอบเปิดรับข่าวสารด้านบันเทิง ขณะที่คนอายุมากจะเปิดรับข่าวสารประเภทหนัก ๆ เช่น ข่าวการเมือง สังคมหรือเศรษฐกิจ เป็นต้น

3. การศึกษา (Education) คนที่ได้รับการศึกษาในระดับที่แตกต่างกันย่อมจะมีความรู้สึกนึกคิด อุดมการณ์ รสนิยม ค่านิยม และความต้องการที่แตกต่างกันไป โดยทั่วไปแล้วคนที่มีการศึกษาสูงมักใช้สื่อมวลชนมากกว่าคนที่มีการศึกษาต่ำ และคนที่มีการศึกษาสูงจะมีความรู้กว้างขวาง และเข้าใจศัพท์และสารได้ดีกว่าจึงมักใช้สื่อประเภทสิ่งพิมพ์ ขณะที่คนที่การศึกษาต่ำมักใช้สื่อประเภทวิทยุโทรทัศน์และภาพยนตร์ ส่วนพฤติกรรมการเปิดรับสารนั้น สามารถอธิบายได้ว่าการจัดสรรเวลาในชีวิตประจำวันของผู้รับสารนั้น คนที่มีการศึกษาสูงมักจัดโดยแบบแผนการทำงานที่แตกต่างไปจากผู้ที่มีการศึกษาน้อย การทำงานในตำแหน่งต่าง ๆ ที่ต้องใช้เวลาว่างประกอบไปด้วยในด้านเนื้อหาที่นิยมเปิดรับนั้น พบว่าคนที่มีการศึกษาสูงนิยมเปิดรับข่าวและเรื่องเกี่ยวกับสาธารณชน เนื้อหาหนัก และมีงานวิจัยที่พบว่าคนที่มีการศึกษาจะมีลักษณะการเลือกเนื้อหาของสื่อมากกว่าคนที่มีการศึกษาน้อย และคนที่มีการศึกษาสูงยังมีการรับข้อมูลอย่างวิพากษ์วิจารณ์ (Critical) และตั้งข้อสงสัย (Skeptical) มากกว่า (กาญจนา แก้วเทพ, 2542, น. 182)

4. สถานะทางเศรษฐกิจและสังคม (Socio- economic Status) อันได้แก่ อาชีพ คนที่มีอาชีพต่างกันย่อมมองโลก มีแนวความคิด อุดมการณ์ ค่านิยมต่อสิ่งต่าง ๆ ความต้องการ ในข่าวสารความรู้ที่แตกต่างกันไป รวมถึงการกำหนดคุณลักษณะทางจิตวิทยาของผู้ประกอบอาชีพนั้น ๆ ได้

5. **ชาติพันธุ์** (Ethnic Group) กลุ่มที่มีพันธะเกี่ยวข้องกัน และที่แสดงเอกลักษณ์ออกมา โดยการผูกพันลักษณะการของเชื้อชาติและสัญชาติเข้าด้วยกัน ถ้าจะใช้ให้ถูกต้องจะมีความหมายเฉพาะใช้กับกลุ่มที่มีพันธะทางเชื้อชาติและทางวัฒนธรรม ประสานกันเข้าจนสมาชิกของกลุ่มเองไม่รู้สึกรู้ถึงพันธะของทั้งสองนี้ และคนภายนอกที่มีความเชี่ยวชาญจะไม่และเห็นถึงความแตกต่างกัน

ตลอดจนภูมิหลังของครอบครัว ปัจจัยเหล่านี้มีบทบาทในการเป็นตัวกำหนดในเรื่องของการเปิดรับสื่อที่ผู้รับสารซื้อหาหรือเข้าถึงได้ เพราะคนที่มีสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจที่ต่างกันจะมีวัฒนธรรม ประสบการณ์ ทักษะคิด ค่านิยมและเป้าหมายที่ต่างกัน คนที่มีพื้นฐานทางครอบครัวต่างกัน ย่อมมีค่านิยม ความคิด ความเชื่อ ตลอดจนพฤติกรรมที่แตกต่างกัน

จากแนวคิดด้านลักษณะประชากรศาสตร์พบว่า ลักษณะประชากรศาสตร์ที่ต่างต่างกันส่งผลให้บุคคลมีพฤติกรรมเปิดรับข่าวสารที่แตกต่างกัน แนวคิดที่ต้องการชี้ให้เห็นว่า หากต้องการจะสื่อสารให้เกิดสัมฤทธิ์ผลควรจะต้องเข้าใจถึงคุณลักษณะของประชากร ซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมการใช้สื่อและการรับฟังข่าวสารของผู้รับเป้าหมายสอดคล้องกับที่ เดอ เฟลอร์ ได้เสนอทฤษฎีกลุ่มสังคม (Social Categories Theory) โดยกำหนดให้ปัจจัยทางสังคมเป็นตัวแปรแทรก (Intervening Variables) ซึ่งกล่าวว่า ประชาชนมีลักษณะทางสังคมคล้ายกัน เช่น ระดับการศึกษา รายได้ อาชีพ ชาติพันธุ์ ศาสนา เพศ อายุ ภูมิฐานะ เป็นต้น จะทำให้แสดงพฤติกรรมการสื่อสารที่คล้ายคลึงกัน เช่น การเปิดรับสื่อมวลชน ความชอบต่อสื่อประเภทต่าง ๆ และผลของการสื่อสาร เป็นต้น

จากทฤษฎีความแตกต่างระหว่างบุคคลแสดงให้เห็นว่า บุคคลมีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ ส่งผลให้เกิดการเปิดรับสื่อที่แตกต่างกัน ในการศึกษาครั้งนี้ต้องการศึกษาตัวแปรทางด้านประชากรศาสตร์ที่แตกต่างกันของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และชาติพันธุ์ เพื่อให้ทราบถึงความแตกต่างทางด้านประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่างส่งผลต่อพฤติกรรมการเปิดรับ และการใช้ประโยชน์จากสื่อเพื่อการส่งเสริมการเกษตรอย่างไร

แนวคิดเรื่องการสื่อสารเพื่อการส่งเสริมการเกษตร

การสื่อสารมีความสำคัญและมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับสังคม การสื่อสารเป็นสายใยของสังคมและเป็นส่วนประกอบที่แนบเนื่องกับกระบวนการสังคมอย่างต่อเนื่อง วิวัฒนาการของสังคมจากกำเนิดจนถึงสภาพปัจจุบันและการเปลี่ยนแปลงไปสู่อนาคตอาศัยการสื่อสารเป็นปัจจัยพื้นฐานทั้งสิ้น อาจกล่าวได้ว่าสังคมเกิดจากการสื่อสาร สังคมดำรงอยู่ได้ด้วยการสื่อสาร

และเมื่อสังคมจะพัฒนาต่อไปก็ต้องอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมืออย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ หากปราศจากการสื่อสารสมาชิกของสังคมก็ไม่สามารถรับทราบข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาและย่อมไม่สามารถเปลี่ยนเป็นคนที่ทันสมัยได้ สังคมโดยส่วนรวมก็ไม่อาจพัฒนาได้ ในขณะที่สังคมกำลังอยู่ในขั้นตอนของกระบวนการพัฒนานั้นการสื่อสารจะถูกนำมาใช้เพื่อส่งเสริมและขยายการพัฒนา ตลอดจนทำให้งานพัฒนาดำเนินไปโดยสะดวก การสื่อสารจะทำหน้าที่เป็นกลไกสังคมที่จะผลักดันให้สังคมพัฒนาไปตามเป้าหมายที่วางไว้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการพัฒนาอาชีพ การพัฒนาเกษตรกรรมจากวิธีดั้งเดิม มาเป็นการใช้วิธีการสมัยใหม่

ประเทศไทยซึ่งเป็นเช่นเดียวกับประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ที่พบว่าปัญหาการเกษตรเป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่งในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาเหล่านี้ ในขณะที่คนส่วนมากต้องพึ่งพิงผลิตผลทางการเกษตรและใช้ภาคเกษตรเป็นแหล่งประกอบอาชีพหลัก ดังนั้นการใช้การสื่อสารเพื่อการพัฒนาการเกษตรจึงมีความจำเป็น

การสื่อสารเพื่อการส่งเสริมการเกษตรเป็นกระบวนการถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนสารสนเทศ ความคิดและทัศนคติระหว่างบุคคล โดยผ่านช่องทางต่าง ๆ การสื่อสารมีหน้าที่ในสังคมหลายประการ อาทิ ด้านสารสนเทศ การสังคม การสร้างแรงจูงใจ การให้การศึกษา การส่งเสริมวัฒนธรรมและความบันเทิง กระบวนการสื่อสารที่สมบูรณ์เป็นการสื่อสารแบบสองทางต้องประกอบด้วย ผู้ส่งสาร ข่าวสาร ช่องทาง ผู้รับสาร และผลของการสื่อสาร โดยเฉพาะผู้ส่งสารและผู้รับสารต้องมีทักษะการสื่อสาร มีความรู้อยู่ในระบบสังคมที่เหมือนกัน การสื่อสารโดยทั่วไปมีอยู่หลายรูปแบบ แต่ที่นิยมใช้ในการส่งเสริมการเกษตร ได้แก่ รูปแบบของเบอร์โกล (S-M-C-R Model) ผู้ที่จะทำการสื่อสารได้ดีจะต้องเข้าใจความหมายในการสื่อสารและการเลือกใช้ให้ถูกต้อง ทั้งความหมายที่แสดงถึงลักษณะ และความหมายที่แสดงถึงทัศนคติเกษตรกรเป็นผู้รับบริการสุดท้ายของการส่งเสริมการเกษตร เกษตรกรแต่ละคนย่อมมีความแตกต่างกัน จึงต้องศึกษาภูมิหลังทฤษฎีเกี่ยวกับการเกษตร คือ ทฤษฎีการเรียนรู้ การเรียนรู้ ทัศนคติ เพื่อนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการจัดกระบวนการถ่ายทอดความรู้ วิธีการและสื่อที่เหมาะสม อันจะทำให้เกษตรกรเรียนรู้ มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและพัฒนาทัศนคติใหม่ที่ต้องการ เพื่อให้กระบวนการสื่อสารทางการเกษตรมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จะต้องมียุทธวิธีที่เหมาะสม คือการใช้ภาษาที่ง่าย การจัดโครงสร้างเนื้อหาให้ชัดเจน เขียนจุดสำคัญให้รวบรัดและการเขียนให้ชวนอ่าน รวมทั้ง การจัดระเบียบโครงเรื่องที่เหมาะสมอันประกอบด้วยบทนำที่ตื่นเต้นเนื้อเรื่องที่กลมกลืน และบทสรุปที่จับใจ (สินพันธุ์พินิจ, 2544, น. 179)

ทั้งนี้การสื่อสารสามารถมีบทบาทต่อการพัฒนาทางด้านการเกษตรของเกษตรกรได้ ดังนี้

1. ยกกระดับความรู้ความเข้าใจของเกษตรกรหรือผู้รับสาร ด้วยการแนะนำวิทยากร ด้านการเกษตรใหม่ ๆ ที่เหมาะสมให้เกษตรกรได้รับรู้และนำไปขบคิด
2. ให้ข่าวสารการเคลื่อนไหวทางด้านการเกษตร เป็นการรายงานความก้าวหน้าหรือ ความเปลี่ยนแปลงทางด้านวิทยากรและการตลาดให้เกษตรกรได้รับทราบอันจะเป็นประโยชน์ต่อการติดตามวิทยากรสมัยใหม่และการค้าผลผลิตด้านการเกษตรของเกษตรกร
3. แนะนำส่งเสริมการพัฒนาการผลิตทางด้านการเกษตร เป็นการแนะนำส่งเสริม วิทยากรสมัยใหม่โดยจูงใจให้เกษตรกรเกิดความรู้สึกต้องการทดลองใช้วิทยากรสมัยใหม่
4. กระตุ้นและสนับสนุนให้เกษตรกรมีความสามารถในการผลิต โดยการนำศักยภาพที่มี อยู่ในตัวออกมาใช้เพื่อพัฒนาการผลิต เป็นการกระตุ้นหรือยั่วยุให้เกษตรกรได้มองเห็นบทบาท และความสามารถที่ซ่อนอยู่ในตัวเกษตรกรที่สมควรนำออกมาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และส่วนรวมในการผลิต
5. ให้ข้อมูลแก่เกษตรกรในการเสริมสร้างความเข้าใจสู่ภาวะการณ์ต่าง ๆ โดยรู้จัก แก้ปัญหาความต้องการที่แท้จริง อันจะเป็นผลให้มีการพัฒนาการผลิตได้ตรงตามความต้องการ เป็นลักษณะของการรายงานข้อมูลต่าง ๆ ด้านการเกษตรเพื่อให้เกษตรกรได้รับรู้ข้อมูลนั้นหรือ เรื่องราวนั้นและอาจเป็นประโยชน์ในการต่อไป
6. การแลกเปลี่ยนความรู้และข่าวสารต่าง ๆ ทั้งในชุมชนและต่างชุมชน โดยการทำให้ เกษตรกรได้รับรู้เรื่องราวหรือวิทยากร ที่อาจเป็นประโยชน์และเหมาะสมแก่ระดับการพัฒนาใน สภาพสังคมที่ไม่แตกต่างกันมากนัก
7. สร้างบรรยากาศให้เกษตรกรมีโอกาสในทางพัฒนาปัญญาหรือความรอบรู้ ความสามารถโดยรู้จักปฏิบัติตนให้มีคุณค่าทางเศรษฐกิจและสังคมมีวิธีการทำงาน ศิลปะการ ปฏิบัติตนในการครองชีพและสังคม
8. ช่วยในการดำรงชีพของเกษตรกรเป็นไปตามมาตรฐาน โดยการทำให้เกิดการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรทั้งในด้านการประกอบอาชีพและการดำรงชีพเป็นไปตาม มาตรฐานเพราะสื่อมวลชนเป็นส่วนเชื่อมสำคัญที่จะก่อให้เกิดการยกระดับมาตรฐานการดำรงชีพ
9. ช่วยให้สมาชิกในครอบครัวเกษตรกร มีโลกทัศน์ทางการเกษตรกว้างขวางขึ้น ทั้งนี้ เนื่องจากสื่อมวลชนช่วยให้เกิดการรับรู้เรื่องราวกว้างขวางยิ่งขึ้น

10. สร้างความภาคภูมิใจในความเป็นอยู่และอาชีพ ความอิสระและพึ่งตนเอง มีความรักต่อดินที่อยู่และประเทศชาติอันจะสร้างความเชื่อมั่นให้กับตนเอง

11. ช่วยให้การใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะสื่อมวลชนจะช่วยให้เกษตรกรได้รับรู้และเข้าใจความจำเป็นในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนการนำทรัพยากรธรรมชาติไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

จากบทบาทของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาการเกษตรข้างต้น จะเห็นได้ว่าถ้ามีการเผยแพร่ข่าวสาร หรือมีการจัดสรรช่องทางการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับด้านการเกษตรเพื่อบริการความรู้แก่เกษตรกรแล้วการสื่อสารจะเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพอย่างหนึ่งซึ่งช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรไทยได้ (ปรมะ สตะเวทิน, 2539, น. 230-231)

แนวคิดเรื่องสื่อเพื่อการส่งเสริมการเกษตร

การส่งเสริมการเกษตรนั้นจำเป็นต้องใช้สื่อเป็นเครื่องมือ เพราะสื่อจะทำหน้าที่ในการเชื่อมโยงผู้ส่งสารกับผู้รับสารเข้าด้วยกัน สื่อจะเป็นตัวนำสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร สื่อที่ใช้ในการส่งเสริมการเกษตรแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. สื่อบุคคล หมายถึง บุคคลที่มีบทบาทในการสื่อสารกับผู้รับสารแบบตัวต่อตัว (face to face communication) การใช้สื่อบุคคลในการสื่อสารสามารถทำได้ทั้งในรูปของการสนทนากับผู้รับสารเพียงคนเดียวหรือในรูปของการประชุมกลุ่มซึ่งประกอบด้วยผู้รับสารมากกว่า 1 คน เช่น พัฒนาการ นักส่งเสริมการเกษตร เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เจ้าหน้าที่พัฒนา ผู้นำท้องถิ่น เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงาน เป็นต้น

สื่อบุคคล เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรม การสื่อสารระหว่างบุคคลมีบทบาทสำคัญ เพราะเป็นการสื่อสารที่มีความเป็นกันเอง และเป็นส่วนตัว ก่อให้เกิดความคุ้นเคย ซึ่งช่วยให้เกิดการยอมรับความคิดเห็นได้ง่ายขึ้น รูปแบบการสื่อสารระหว่างบุคคล เป็นการสื่อสารแบบสองทาง (two way communication) ที่มีบทบาทสำคัญต่อการโน้มน้าวและชักจูงใจ เพราะเมื่อผู้รับสารเกิดความไม่เข้าใจหรือไม่แน่ใจก็สามารถที่จะซักถามหรือขอคำยืนยันจากแหล่งสารได้อย่างทันทีด้วยเวลาอันรวดเร็ว การสื่อสารที่มีบุคคลเป็นสื่อ นั้นเกิดขึ้นได้ใน 2 ลักษณะ คือ เป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลหนึ่งกับอีกบุคคลหนึ่ง อีกลักษณะหนึ่งเป็นการสื่อสารภายในกลุ่มย่อยที่ทุกคนสามารถพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันได้อย่างทั่วถึง (เกศินี จุฑาวิจิตร, 2548, น. 139-140)

สื่อบุคคลจะกระตุ้นให้เกษตรกรมีความสนใจไม่เมินเฉย เกษตรกรรับข่าวสารได้มาก ช่วยให้เกษตรกรเปลี่ยนแปลงทัศนคติ เป็นผู้ให้คำปรึกษาและคลายความสงสัย เป็นทั้งผู้อำนวยความสะดวก เป็นพี่เลี้ยง เป็นเพื่อนและผู้ให้กำลังใจเกษตรกร สื่อบุคคลหรือเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจึงมีความหมายที่กว้างขวางและลึกซึ้งซึ่งมากกว่าสื่ออื่น ๆ แม้ในปัจจุบันหรือในอนาคตจะมีสื่อสมัยใหม่มา แต่สื่อบุคคลยังมีความสำคัญต่อการส่งเสริมการเกษตร เพราะงานส่งเสริมบางอย่างไม่สามารถที่จะใช้หุ่นยนต์ออกไปส่งเสริมแทนเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเหมือนกับการใช้หุ่นยนต์ทำหน้าที่ผ่าตัดแทนแพทย์ได้ (สิน พันธุ์พินิจ, 2544, น. 187)

สื่อบุคคลสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. สื่อบุคคลภายในท้องถิ่น ได้แก่ ผู้นำความคิดเห็นในหมู่บ้านหรือในชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน พระ ซึ่งเป็นผู้ที่รู้จักมักคุ้นกับชาวบ้านเป็นอย่างดี และมีวิถีชีวิตแบบเดียวกับชาวบ้านในชุมชน

2. สื่อบุคคลภายนอกท้องถิ่น ได้แก่ นักพัฒนา หรือพัฒนากร เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ประสานงานโครงการ ฯลฯ

บทบาทสำคัญของสื่อบุคคลทั้ง 2 ประเภทนี้ คือ การเป็นตัวกลางในการเผยแพร่ข่าวสาร ความรู้ ความคิด ชักจูงและโน้มน้าวใจชาวบ้านมามีส่วนร่วมในการพัฒนา เป็นผู้ประสานทรัพยากรในชุมชน และประสานงานกับภาครัฐ

การใช้สื่อบุคคลในการสื่อสารเพื่อการส่งเสริมการเกษตรก่อให้เกิดผลดี 3 ประการ คือ

1. สามารถนำข่าวสารที่ต้องการเผยแพร่ไปสู่ประชาชนได้โดยตรง บุคคลผู้ทำหน้าที่ในการเผยแพร่ข่าวสารจะได้รับความไว้วางใจจากประชาชนและสามารถชักจูงใจประชาชนได้โดยใช้วิธีการพูดคุยกันแบบกันเอง

2. ทำให้เผยแพร่ข่าวสารเป็นไปในลักษณะที่ยืดหยุ่นปรับให้เข้ากับผู้รับเป็นราย ๆ ไปได้ และทำให้ทราบความรู้สึกนึกคิดของประชาชนได้ทันที

3. เมื่อมีการตัดสินใจตามคำแนะนำของผู้เผยแพร่แล้วจะเกิดความรู้สึกว่าตนได้รับการยอมรับเป็นส่วนตัวจากการที่ผู้เผยแพร่เห็นชอบด้วยการตัดสินใจของตน

โดยสรุป สื่อบุคคลมีลักษณะที่เอื้ออำนวยต่อการชักจูงและโน้มน้าวใจ ดังนี้

1. การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลดำเนินไปอย่างง่าย ๆ ไม่มีกฎเกณฑ์บังคับ ผู้สื่อสารมีการใกล้ชิดกันซึ่งกระบวนการกลุ่มสามารถที่จะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมของบุคคลได้

2. การสื่อสารแบบเห็นหน้าค่าตา หรือเผชิญหน้า เป็นการสื่อสารที่เปิดโอกาสให้ซักถามได้ทันที ทั้งยังสามารถยืดหยุ่นการนำเสนอเนื้อหาได้ หากผู้ส่งสารได้รับการต่อต้านจากผู้ฟัง ก็อาจเปลี่ยนหัวข้อสนทนาได้

3. ผู้รับสารบางคนมีแนวโน้มที่จะเชื่อถือและยอมรับความคิดเห็น หรือทัศนคติของสื่อบุคคลที่เขารู้จักคุ้นเคยและนับถือมากกว่าที่จะเชื่อบุคคลที่เขาไม่รู้จักคุ้นเคย

นอกจากนี้ทฤษฎีความสัมพันธ์ทางสังคมของ เดอ เฟลอร์ (De Fleur, 1970, p. 124-129) ก็ได้ชี้ให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มมีอิทธิพลต่อการสื่อสาร เดอ เฟลอร์ พบว่าความสัมพันธ์แบบเครือญาติ มีบทบาทต่อการตัดสินใจว่าจะยอมรับการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ หรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมชนบทที่มีความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวและเพื่อนบ้านอย่างแน่นแฟ้น

เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

บุคคลที่ทำหน้าที่นำผลงานวิจัยหรือสารสนเทศต่าง ๆ ไปถ่ายทอด เผยแพร่ หรือส่งให้เกษตรกร เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเป็นครูของเกษตรกร หรือครูนอกระบบโรงเรียน เพราะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ให้การศึกษา ถ่ายทอดสารสนเทศหรือความรู้ เทคโนโลยี เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความเชื่อ ทัศนคติ ค่านิยมของเกษตรกรให้เป็นไปตามความประสงค์ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมจึงทำงานและอยู่ใกล้เกษตรกรเป็นผู้ที่เกษตรกรให้ความเชื่อถือ ศรัทธา และเคารพ เป็นบุคคลอเนกประสงค์ ให้คำปรึกษาแนะนำเกษตรกร ทำงานอยู่กับเกษตรกร

คุณลักษณะของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

1. พื้นฐานทางการศึกษา เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรควรมีความรู้และความเข้าใจ ด้านการผลิตพืชและสัตว์ การพัฒนาการเกษตร เกษตรกร และการเรียนรู้ของเกษตรกร เข้าใจว่าการทำการเกษตรเป็นธุรกิจ และเข้าใจสังคมชนบท

2. คุณลักษณะประจำตัว เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรควรเป็นผู้ที่ร่างกายสมบูรณ์ แข็งแรง และมีคุณสมบัติอื่น ๆ อีกดังนี้

2.1 มีความสามารถในการสื่อสารกับเกษตรกรได้ดีทุก ๆ เรื่อง

2.2 ความสามารถในการทำงานกับเกษตรกร เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรต้องมีความอดทน เข้าใจและมีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้เกษตรกรเป็นอย่างดี

2.3 ความกระตือรือร้นในการทำงาน งานส่งเสริมการเกษตรเป็นงานที่ต้องทุ่มเทกำลังกายกำลังใจ มีความกระตือรือร้นอย่างมาก มีความมุ่งมั่นอย่างสูง จึงจะทำให้งานประสบผลสำเร็จ

2.4 สามัญสำนึกและความคิดริเริ่ม

3. คุณลักษณะด้านวิชาชีพ ประกอบด้วย ความชำนาญการความถนัดในวิชาชีพ “ความเข้าใจปัญหาของเกษตรกร” อย่างลึกซึ้งสร้างความเลื่อมใสศรัทธา ความไว้วางใจ มีความน่าเชื่อถือ มีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ รู้จักถ่อมตัว และมีอุดมการณ์ในการทำงาน

บทบาทของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

1. การให้คำปรึกษาด้านการเกษตร ทำหน้าที่สอน ให้การปรึกษา แนะนำในสิ่งที่เกษตรกรยังไม่มีความรู้ ความสามารถ และไม่มีทักษะ

2. การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง

2.1 การเป็นผู้กระตุ้นเกษตรกร

2.2 การช่วยเกษตรกรจำแนกและวิเคราะห์ปัญหาด้วยตนเอง

2.3 สร้างความไว้วางใจแก่เกษตรกร

2.4 การรวมตัวเกษตรกร เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรร่วมทำงานเป็นกลุ่ม

3. การปฏิบัติงานพิเศษ เป็นบทบาทของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรที่ปฏิบัติงานภายนอกหน่วย กล่าวคือ การร่วมโครงการเฉพาะกิจต่าง ๆ โครงการตามพระราชดำริ(สิน พันพินิจ, 2544, น. 83-88)

2. สื่อมวลชน หมายถึง สื่อที่สามารถนำสารจากผู้ส่งสารไปสู่ผู้รับสาร ซึ่งประกอบด้วยคนจำนวนมากได้อย่างรวดเร็ว ภายในเวลาเดียวกันหรือในเวลาใกล้เคียงกัน โดยทั่วไปแล้ว สื่อมวลชน ได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ นิตยสาร และภาพยนตร์ สื่อมวลชนมีคุณสมบัติที่ดี 3 ประการ คือ

2.1 สามารถเผยแพร่ข่าวสารไปสู่ประชาชนจำนวนมากได้ในเวลาอันรวดเร็ว

2.2 สามารถให้ความรู้และข่าวสารแก่ประชาชนได้เป็นอย่างดี

2.3 สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ไม่พึงแน่นได้

แม้ว่าสื่อมวลชนจะมีคุณสมบัติที่ดีร่วมกันแต่สื่อมวลชนแต่ละสื่อก็มีขีดความสามารถที่จำกัดแตกต่างกันไป ดังนั้นในการนำสื่อมวลชนแต่ละประเภทมาใช้ในการส่งเสริมการเกษตรผู้ใช้ควรทราบถึงข้อจำกัดของสื่อแต่ละประเภทบางประการ เช่น วิทยุกระจายเสียงแม้จะเป็นสื่อที่แพร่หลายและเข้าถึงประชาชนได้ทุกแห่ง แต่ก็มีขีดความสามารถทำให้ประชาชนได้รับทราบข่าวสารเฉพาะทางเสียงซึ่งอาจเป็นการยากแก่การเข้าใจของประชาชนที่ด้อยการศึกษา เป็นต้น

การเปรียบเทียบคุณสมบัติในการสื่อสารระหว่างบุคคลกับสื่อมวลชน

เนื่องจากสื่อแต่ละประเภทมีคุณสมบัติและความสามารถแตกต่างกัน โรเจอร์สและสเวนนิ่ง (Everett M. Rogers and Lynne L. Svenning, 1969, p. 101) ได้เปรียบเทียบคุณสมบัติในการสื่อสารระหว่างบุคคลกับสื่อมวลชน ซึ่งจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้ทำหน้าที่ในการนำสื่อไปใช้เพื่อการส่งเสริมการเกษตร ดังนี้

ตารางที่ 2.1

แสดงการเปรียบเทียบคุณสมบัติในการสื่อสารระหว่างบุคคลกับสื่อมวลชน

คุณสมบัติในการสื่อสาร	สื่อบุคคล	สื่อมวลชน
ลักษณะของการสื่อสาร	เป็นการสื่อสารแบบสองทาง	เป็นการสื่อสารแบบทางเดียว
ความเร็วในการส่งสารไปยังคนจำนวนมาก	ทำได้ช้า	ทำไปได้รวดเร็ว
ความถูกต้องของสารเมื่อส่งไปยังคนจำนวนมาก	มีความถูกต้องน้อย	มีความถูกต้องมาก
ความสามารถในการเลือกผู้รับสารเป้าหมาย	ทำได้ง่าย	ทำได้ยาก
ความสามารถที่จะจัดการเลือกรับข่าวสารของประชาชน	ทำได้ง่าย	ทำได้ยาก
โอกาสที่จะได้รับความคิดเห็นของประชาชน	มีมากและรวดเร็ว	มีน้อยและช้า
อิทธิพลต่อผู้รับสาร	เปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้รับสาร	ให้ความรู้แก่ผู้รับสาร

สื่อมวลชนที่ใช้ในการส่งเสริมการเกษตร

1. สิ่งพิมพ์ (Print media) คุณสมบัติที่ดีของสื่อสิ่งพิมพ์จะเก็บเป็นหลักฐานไว้ได้นาน ตรวจสอบความถูกต้องได้ ดึงดูดความสนใจจากผู้อ่านได้ดี มีภาพประกอบ มีรายละเอียดมาก เช่น เอกสารแนะนำ ตำรา และวารสาร เกษตรกรสามารถเลือกเรียนรู้จากสิ่งต่าง ๆ ที่ตนเองชอบได้ แต่ก็มีข้อจำกัดอยู่บ้าง เช่น สิ่งพิมพ์บางอย่างจัดทำไว้นาน เนื้อหาอาจล้าสมัย ไม่ทันต่อ

เหตุการณ์ ลงทุนจัดพิมพ์ทำสูง ใช้เวลาผลิตนาน เกษตรกรต้องมีพื้นฐานการศึกษาและทักษะในการอ่านเพื่อทำความเข้าใจ

1.1 หนังสือพิมพ์(Newspaper) เริ่มตั้งแต่ทศวรรษที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน หนังสือพิมพ์รายวันมีบทบาทในการเผยแพร่ความรู้การเกษตรเพิ่มขึ้นกว่าแต่ก่อนเป็นอย่างมาก เป็นสื่อทางเลือกแก่เกษตรกรอีกอย่างหนึ่ง ใช้ภาษาอ่านเข้าใจง่าย ผู้ที่อยู่ใกล้เมืองจะมีโอกาสได้อ่านหนังสือพิมพ์มากกว่า แต่ผู้ที่อยู่ในท้องถิ่นห่างจากตัวเมืองมีโอกาสอ่านหนังสือพิมพ์น้อย แต่ท้องถิ่นควรมีที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านและจัดซื้อหนังสือพิมพ์บริการ เพราะเกษตรกรจะได้รับสารสนเทศที่ทันเหตุการณ์มากกว่าสื่อสิ่งพิมพ์อื่น

2. วิทยุกระจายเสียง (Radio) เป็นสื่อสารมวลชนประเภทเสียงที่จัดส่งออกอากาศไปด้วยระบบคลื่นแม่เหล็ก ด้วยเครื่องส่งวิทยุที่สามารถกระจายออกไปรอบทิศทาง เข้าถึงกลุ่มชนที่มีเครื่องรับวิทยุตามรัศมีของเครื่องส่งในทุกที่ ทั้งบนภูเขาสูง เกาะในมหาสมุทร หรือป่าทึบ เป็นสื่อที่ทันต่อเวลาและทำให้เกิดแรงจูงใจแก่ผู้ฟัง ทำให้เกษตรกรเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ ปรกติรายการวิทยุกระจายเสียงเป็นการสื่อสารทางเดียว แต่ด้วยความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสาร บางรายการก็จะให้ผู้ฟังโทรศัพท์สอบถาม อภิปรายร่วมด้วยได้ทำให้รายการวิทยุกระจายเสียงน่าสนใจสามารถสร้างความศรัทธาแก่ผู้ฟัง เข้าถึงจิตใจผู้ฟัง เกษตรกรเข้าถึงสารสนเทศได้เร็วประหยัดเวลา แม้คนไม่มีการศึกษาสูงก็ฟังได้

การนำวิทยุกระจายเสียงเพื่อการส่งเสริมการเกษตร ได้เริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ. 2503 โดยกรมประชาสัมพันธ์ได้ให้สถานีวิทยุกระจายเสียง ปชส.8 ทำหน้าที่กระจายเสียงเผยแพร่ความรู้ด้านการเกษตรแก่เกษตรกรโดยเฉพาะ เรียกว่า “สถานีวิทยุการเกษตร” และมอบให้กองเกษตรสัมพันธ์เป็นผู้ดำเนินการและจัดการด้านรายการทั้งหมด

3. วิทยุโทรทัศน์ เป็นสื่อที่มีทั้งภาพและเสียงที่ส่งโดยคลื่นวิทยุ ความถี่สูงมาก หรือส่งภาพทางสาย (Cable TV) มีความประสงค์ให้เข้าถึงมวลชนโดยตรง การใช้วิทยุโทรทัศน์ในการส่งเสริมการเกษตรสามารถนำเสนอรายการได้ 3 รูปแบบคือ

3.1 รายการสด (live program) เป็นรายการที่น่าสนใจมาก ผู้ชมสามารถโทรศัพท์สอบถาม ร่วมอภิปราย ส่วนแสดงความคิดเห็นเป็นรายการที่ทันต่อเหตุการณ์

3.2 รายการที่บันทึกเทปไว้ล่วงหน้า (Video tape recording) เป็นรายการเกษตรทฤษฎีใหม่ รายการเพื่อนเกษตรกร รายการโครงการเกษตรอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

3.3 รายการภาพยนตร์วิทยุโทรทัศน์ (telecine) เป็นรายการที่นำภาพยนตร์มาแพร่ภาพออกอากาศซึ่งประหยัดกว่าการผลิตรายการสด และยังสามารถติดต่อตรวจสอบให้เหมาะสมกับเวลาและการรับชม เช่น ภาพยนตร์การ์ตูนสมัยใหม่

3. สื่อเฉพาะกิจ หมายถึง สื่อที่ถูกผลิตขึ้นมาโดยมีเนื้อหาเฉพาะและจุดมุ่งหมายหลักอยู่ที่ผู้รับสารเฉพาะกลุ่ม ได้แก่ หนังสือ คู่มือ จุลสาร แผ่นพับ โปสเตอร์ ภาพ นิทรรศการ เป็นต้น

คุณลักษณะที่ดีของการใช้สื่อเฉพาะกิจเพื่อการส่งเสริมการเกษตร คือ ผู้ใช้สามารถนำข่าวสารของการพัฒนาเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งของโครงการพัฒนาโครงการใดโครงการหนึ่งซึ่งต้องการที่จะทำการรณรงค์เฉพาะเรื่องนั้นกับประชาชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเป็นเป้าหมายของโครงการได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพของประชาชนเป้าหมาย เช่น การใช้คู่มือโภชนาการสำหรับแนะนำแม่บ้าน การใช้สื่อเฉพาะกิจสามารถทำให้ประชาชนกลุ่มเป้าหมายของโครงการได้รับทราบข่าวสารความรู้โดยตรงและถูกต้อง ช่วยให้เกิดการตัดสินใจและลงมือปฏิบัติได้ถูกวิธี

สื่อเฉพาะกิจเพื่อการส่งเสริมการเกษตรมีดังต่อไปนี้

1. แผ่นภาพโฆษณา (Poster) เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ที่เน้นการนำเสนอด้วยภาพ สัญลักษณ์ ประกอบด้วย ภาพ สัญลักษณ์ ประกอบด้วยข้อความสั้น ๆ ไม่มีรายละเอียดของเนื้อหา มากแต่จะดึงดูดผู้ชมด้วยสี ความสมดุลของศิลป์ ส่วนมากเราจะใช้โปสเตอร์สำหรับการรณรงค์ เพื่อให้เกษตรกรค้นคว้าหาข้อมูลข่าวสารเบื้องต้น เมื่อเกษตรกรสนใจก็จะติดตามศึกษา รายละเอียดของเนื้อหาสื่อชนิดอื่นต่อไป

2. แผ่นพับ (Folder) เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ขนาดเล็ก พิมพ์ด้วยกระดาษแผ่นเดียวทั้งสองหน้าแล้วพับเป็นสี่ส่วน หรือสามส่วน มีหัวข้อของเนื้อหาครบถ้วน และมีความสมบูรณ์ในตัวเองมากกว่าโปสเตอร์ และแผ่นปลิว เช่น แผ่นพับ “เรื่องการปลูกมะม่วง การปลูกลิ้นจี่” ก็อาจกล่าวถึงความสำคัญของมะม่วง พันธุ์ วิธีปลูก การปฏิบัติดูแลรักษา และการเก็บเกี่ยวโดยสรุป

3. เอกสารคำแนะนำ (Booklet) บางคนเรียกว่า อนุสาร เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ที่จัดทำเพื่อให้ข้อมูลแต่ละเรื่องสมบูรณ์ในตัวเอง เช่น เอกสารคำแนะนำการปลูกมะเขือเทศ การปลูกข้าวโพดฝักอ่อน การปลูกหอมแดง การเลี้ยงปลาตก จะมีรายละเอียดของเนื้อหา มากกว่าแผ่นพับ แต่จะน้อยกว่านิตยสาร วารสารหรือตำรา อาจทำเป็นเล่มหรือเย็บติดกันเป็นชุดก็ได้

4. วารสาร (Journal) จะมีเนื้อหาเป็นเชิงวิชาการมาก ใช้ภาษาและศัพท์วิชาการ บางครั้งก็ใช้ภาษาอังกฤษทับศัพท์ อาทิ วารสารส่งเสริมการเกษตร จึงเป็นเวทีนำเสนอ โดยทั่วไปแล้วอาจจะเหมาะสมกับเกษตรกรที่มีพื้นฐานการศึกษาสูง (สิน พันพินิจ, 2544, น. 191-199)

4. สื่อกิจกรรม หมายถึง สื่อที่ต้องใช้บุคคลลงมือปฏิบัติกิจกรรมหรือแสดงเนื้อหาที่นำเสนอให้บุคคลเป้าหมายหรือเกษตรกรได้ศึกษาเป็นการสอนหรือการส่งเสริมไปในตัว เนื้อหาของสื่อกิจกรรมจะอยู่ที่การปฏิบัติและการแสดงกิจกรรมแต่ละขั้นตอน เป็นสื่อประสม มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันมาก ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้หมายถึง การดูงาน ทัศนศึกษา การสาธิต การฝึกอบรม

สื่อกิจกรรม (activity media) เป็นสื่อที่ต้องใช้บุคคลลงมือปฏิบัติกิจกรรมหรือแสดงเนื้อหาที่นำเสนอให้บุคคลเป้าหมายหรือเกษตรกรได้ศึกษา เป็นการสอนหรือการส่งเสริมไปในตัว สื่อกิจกรรมนี้เนื้อหาจะอยู่ที่การปฏิบัติและแสดงกิจกรรมแต่ละขั้นตอน ลักษณะที่เด่นชัดของสื่อคือ สื่อทัศนประเภทกิจกรรมอีกประการหนึ่ง ก็คือ การเป็นสื่อประสม กล่าวคือ มีการใช้สื่ออื่น ๆ ประกอบสื่อบุคคล จึงทำให้มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่ส่งเสริมกับเกษตรกรมาก เกษตรกรมีความสนใจ เข้าใจประเด็นสำคัญที่ชัดเจน จำสิ่งที่รับรู้ได้มากกว่าการเห็น การฟังอย่างเดียว ลดการแปลความผิดๆลงได้มาก มีส่วนร่วมในการอภิปรายการซักถามอิสระ โน้มน้าวให้เกษตรกรคล้อยตาม มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและยอมรับการส่งเสริมได้มาก นับว่าสื่อกิจกรรมมีประสิทธิภาพผลสูง แต่มีข้อจำกัดบางประการ เช่น ใช้งบประมาณมาก ต้องมีเวลาเตรียมการนาน อาจมีความผิดพลาดได้เพราะเป็นการแสดงหรือปฏิบัติกิจกรรมต่อหน้าผู้ชม สื่อกิจกรรมมักนิยมใช้กับการส่งเสริมแบบกลุ่มและแบบมวลชน สื่อกิจกรรมที่สำคัญ มีดังต่อไปนี้

1. การสาธิต - มีทั้งการสาธิตวิธีและการสาธิตผล โดยเฉพาะการจัดทำแปลงสาธิต มีความจำเป็นต่อการถ่ายทอดหรือเผยแพร่ความรู้ จึงควรทำแปลงสาธิตไว้ตามศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีในท้องถิ่น เพื่อเป็นแหล่งวิทยากร และที่เรียนรู้ตลอดชีวิตของเกษตรกร เพราะเกษตรกรชอบการเอาอย่าง เมื่อเห็นแปลงสาธิตที่ดีถูกต้องตามหลักวิชาการก็จะนำไปใช้

2. การทัศนศึกษา - เป็นการเดินทางไปศึกษาหาความรู้และประสบการณ์ด้านการเกษตรภายนอก บางคนเรียกว่า “การศึกษานอกสถานที่” บางคนอาจเรียกว่า “การศึกษาและดูงาน” (Study tour) ซึ่งอาจมีความเป็นวิชาการมากขึ้นอาจทัศนศึกษาภายในประเทศ หรือนอกประเทศ

3. การนิทรรศการ - การนิทรรศการมีตั้งแต่ขนาดเล็กจนถึงการใหญ่ ระดับท้องถิ่น ระดับประเทศและระดับโลก การนิทรรศการที่ดี ควรมีเนื้อหาที่เหมาะสมกับสภาพการณ์ เข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน กะทัดรัด มีศิลปะการจัดที่น่าสนใจ ประหยัดและกำหนดทางเข้าเยี่ยมชมสะดวก สามารถตอบสนองความต้องการ และความสนใจของเกษตรกร กำหนดกลุ่มบุคคลเป้าหมายให้ชัดเจน มีการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึง (สิน พันธ์นิช, 2544, น. 203-205)

ทฤษฎีการเปิดรับข่าวสาร (Selective Process Theory)

ลักษณะเฉพาะของสื่อแต่ละประเภทมีลักษณะเฉพาะตัว จึงตอบสนองความต้องการของผู้รับสารได้ โดยธรรมชาตินั้นบุคคลมีแนวโน้มที่จะเปิดรับข่าวสารอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้โดยมีปัจจัยที่เป็นตัวกำหนด ดังนี้คือ (Wilbur Schramm, 1973, pp. 121-124)

1. ปัจจัยด้านบุคลิกภาพและจิตวิทยาส่วนบุคคล เป็นแนวคิดเชิงพฤติกรรมศาสตร์ที่มีรากฐานมาจากทฤษฎีจิตวิทยาที่ว่าด้วยสิ่งเร้าและตอบสนอง การเสริมแรง การลงโทษและการเรียนรู้ ซึ่งมีแนวคิดที่ว่า “คนเราแต่ละคนมีความแตกต่างเฉพาะบุคคลอย่างมากในด้านโครงสร้างจิตวิทยาส่วนบุคคล เป็นผลสืบเนื่องมาจากลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่แตกต่างกัน การดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ไม่เหมือนกัน ซึ่งส่งผลถึงระดับสติปัญญา ความคิด ทักษะคติ ตลอดจนกระบวนการรับรู้ เรียนรู้ จูงใจ” นั่นคือ การสร้างรูปแบบที่ปัจเจกชนจะสร้างขึ้น เป็นลักษณะทางบุคลิกภาพส่วนตัว ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดรูปแบบพฤติกรรมการสื่อสาร โดยเฉพาะในแง่ของการเลือกเปิดรับ (Selective Exposure) การเลือกรับรู้ (Selective Perception) และการเลือกจดจำ (Selective Retention) ซึ่งแตกต่างกันไปตามกรอบแห่งการอ้างอิง (Frame of Reference) ที่สะสมมาแต่อดีต

2. ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ทางสังคม เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมการสื่อสารของคนเรา เนื่องจากคนเรามักจะยึดถือกลุ่มสังคมที่เราสังกัดอยู่เป็นกลุ่มอ้างอิงในการตัดสินใจที่จะแสดงออกซึ่งพฤติกรรมใดๆก็ตาม กล่าวคือ เมื่อคนเรากระทำหรือแสดงความคิดเห็นไปในทางเดียวกับค่านิยมของกลุ่ม ก็จะได้รับค่านิยมชมชอบจากกลุ่มและการยอมรับเป็นพวกพ้อง ในทางตรงกันข้าม หากมีการขัดแย้งกับค่านิยมของกลุ่ม ก็อาจได้รับการลงโทษจากกลุ่ม ด้วยเหตุนี้คนเราจึงพยายามที่จะคล้อยตามกลุ่ม ทั้งในแง่ความคิด ทักษะคติ ตลอดจนพฤติกรรม เพื่อให้ตนเองเป็นที่ยอมรับของกลุ่ม

3. ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมนอกระบบการสื่อสาร เป็นแนวคิดเชิงทฤษฎีสังคมวิทยาและจิตวิทยาสังคม โดยนำเอาลักษณะพื้นฐานของคนบางประการที่เหมือนกันมาจัดแบ่งแยกบุคคลเข้าไว้เป็นประเภทเดียวกัน ซึ่งลักษณะพื้นฐานดังกล่าวได้แก่ เพศ อาชีพ ลักษณะการศึกษา รายได้ เป็นต้น ตามแนวคิดนี้จึงสรุปได้ว่าบุคคลที่อยู่ในกลุ่มเดียวกันย่อมจะรับเนื้อหาของสารสื่อสารคล้ายคลึงกันไม่มากนัก ในทำนองเดียวกันย่อมมีการตอบสนองต่อเนื้อหาดังกล่าว ในรูปแบบที่ไม่แตกต่างกันมากนัก

จะเห็นได้ว่า ปัจจัยดังกล่าวทั้ง 3 ข้างต้น ล้วนแล้วแต่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ การรับรู้ และการตีความหมายของสาร ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการเปิดรับข่าวสารที่แตกต่างออกไป นั่นคือ เกิด

การเลือกรับข่าวสารมากขึ้น แนวความคิดนี้เกิดขึ้นเพื่ออธิบายถึงกระบวนการรับสารจาก สื่อสารมวลชน และการใช้สื่อมวลชนโดยปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การเลือก บริโภคสื่อมวลชนนั้นขึ้นอยู่กับความต้องการหรือแรงจูงใจของผู้รับสารเอง แต่บุคคลย่อมมี วัตถุประสงค์ความตั้งใจและความต้องการใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชน เพื่อตอบสนองความ พึงพอใจของตนด้วยเหตุผลต่างกัน

แคลปเปอร์ (Joseph T. Klapper, 1960, p. 19) สรุปว่า ส่วนใหญ่แล้วคนมีแนวโน้มที่ จะเลือกรับข่าวสารที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับความสนใจที่มีอยู่และทัศนคติของตนเอง แต่จะ หลีกเลี่ยงข่าวสารที่มีเนื้อหาขัดแย้งกับทัศนคติและความสนใจของตนเอง คนจะเลือกรับสื่อที่เขา คิดว่ามีเนื้อหาที่เขาเห็นว่าน่าสนใจมากที่สุด และจะรู้สึกพึงพอใจกับเนื้อหาที่เห็นว่าสอดคล้องกับ ประสบการณ์และความคิดเห็นเดิมที่มีอยู่

กระบวนการในการเลือกรับสารของมนุษย์ ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการ 3 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. การเลือกเปิดรับ หรือการเลือกสนใจ (Selective Exposure or Selective Attention) คือ กระบวนการภายในตัวบุคคลที่จะพิจารณาเลือกเปิดรับข่าวสารหรือเลือกสนใจ จากแหล่งใด เวลาใด เพื่อจะสนองตอบความต้องการของตนเอง โดยจะแสวงหาข่าวสารที่ตรงกับทัศนคติและ ความเชื่อเดิมที่มีอยู่ ขณะเดียวกันก็จะหลีกเลี่ยงข่าวสารที่ขัดแย้งหรือขัดต่อความรู้สึกนึกคิดดั้งเดิม ของตนเอง

2. การเลือกรับรู้และตีความ (Selective Perception or Selective Interpretation) หลังจากมีการเลือกรับสารและให้ความสนใจต่อสารใดสารหนึ่งแล้ว ผู้รับสารจะเลือกรับรู้ และ ตีความหมายของข่าวสารที่ได้รับแตกต่างกันไปตามประสบการณ์ ทัศนคติ ความต้องการของแต่ละ คน ซึ่งบางครั้งผู้รับสารอาจจะบิดเบือนสาร เพื่อให้สอดคล้องกับทัศนคติและความเชื่อของ ตนเอง

3. การเลือกจดจำ (Selective Retention) บุคคลจะเลือกจดจำเนื้อหาสาระของ ข่าวสารเฉพาะในส่วนที่ต้องการ สอดคล้องและสนับสนุนความคิดเห็นของตนเอง และจะลืม ใน ส่วนที่ตนเองไม่สนใจหรือขัดแย้งกับความคิดเห็นของตน ดังนั้น การเลือกจดจำเนื้อหาสาร จึงเป็น การช่วยเสริมทัศนคติหรือความเชื่อเดิมของบุคคลให้มีความมั่นคงยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ผู้รับสารจะเปิดรับสื่อมวลชน โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้ (ศิริชัย ศิริกายะ และ กาญจนา แก้วเทพ, 2531, น. 110)

1. สารสนเทศ

1.1 เพื่อทราบถึงเหตุการณ์เกี่ยวข้องกับตนเอง สภาพปัจจุบันที่อยู่รอบตัว และสภาพปัจจุบันของสังคมและโลก

1.2 เป็นเครื่องมือในการแสวงหาข้อแนะนำในทางปฏิบัติหรือความคิดเห็น และในการตัดสินใจ

1.3 สนองต่อความอยากรู้อยากเห็น และสนองต่อความสนใจ

1.4 ให้การเรียนรู้ เป็นการศึกษาด้วยตนเอง

1.5 สร้างความรู้สึกที่มั่นคง โดยใช้ความรู้ที่ได้มาจากสื่อมวลชน

2. สร้างควมมีเอกลักษณ์ให้แก่บุคคล

2.1 ให้แรงเสริมแก่ค่านิยมส่วนบุคคล

2.2 ให้ตัวแบบทางพฤติกรรม

2.3 แสดงออกร่วมกับค่านิยมของคนอื่น ๆ (ในสื่อมวลชน)

2.4 มองทะลุลึกเข้าไปภายในตัวเอง

3. การรวมตัวและปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

3.1 มองทะลุเข้าไปในสภาพแวดล้อมของผู้อื่น

3.2 แสดงออกร่วมกับผู้อื่น และเกิดความรู้สึกในลักษณะที่เป็นเจ้าของ

3.3 นำไปใช้ในการสนทนา และปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

3.4 ใช้แทนเพื่อน

3.5 ช่วยในการดำเนินบทบาททางสังคม

3.6 สร้างความสัมพันธ์กับครอบครัว เพื่อน และสังคม

4. ความบันเทิง

4.1 การหลีกเลี่ยง หรือหลีกเลี่ยงจากปัญหาต่าง ๆ

4.2 การผ่อนคลาย

4.3 ได้วัฒนธรรมที่เป็นของแท้ และได้รับความสนุกสนานทางสุนทรียะ

4.4 ได้มีเวลาทำเพื่อใช้เวลาให้หมดไป

4.5 ปลดปล่อยอารมณ์

4.6 เป็นการกระตุ้นทางเพศ

การเปิดรับข่าวสารสามารถพิจารณาได้จากสิ่งที่สามารถชี้วัด ซึ่งแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรม การเปิดรับของผู้รับสารและการเลือกใช้สื่อที่แตกต่างกันของบุคคล ในงานวิจัยของแม็ค

เลาต์ (McLeod) ได้ระบุว่า ตัวชี้วัด(Index) ที่ใช้ในการวัดพฤติกรรมการเปิดรับสื่อ (Media Exposure) มี 2 ชนิดคือ (McLeod and Okeefe, 1972, p. 7)

1. วัดจากการใช้เวลาที่ใช้กับสื่อ คือ วัดจากเวลาที่บุคคลเปิดรับสื่อ เช่น ช่วงเวลาที่ใช้กับสื่อ

2. วัดจากความถี่ในการใช้สื่อ คือ วัดความถี่ในการใช้สื่อของแต่ละบุคคล ซึ่งการวัดในเรื่องของเวลาในการใช้สื่อนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น ความสนใจของผู้อ่าน เวลาว่างที่คนมีอยู่ และการที่คนมีสื่อใกล้ตัว (Availability of the Medium)

วิลเบอร์ ชแรมม์ (Wilbur Schramm) ยังชี้ให้เห็นองค์ประกอบอื่น ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการเลือกรับสาร ดังนี้

1. ความแตกต่างของผู้รับสารในเรื่องของประสบการณ์
2. การประเมินสารประโยชน์ ผู้รับสารจะแสวงหาข่าวสารเพื่อตอบสนองจุดประสงค์ของตนเอง

3. ผู้รับสารมีภูมิหลังแตกต่างกัน ทำให้มีความสนใจต่อเนื้อหาสารต่างกัน
4. การศึกษาและสภาพแวดล้อม มีผลต่อพฤติกรรมการเลือกรับสื่อและเนื้อหาสารแตกต่างกัน

5. ความสามารถในการรับสื่อ ในเรื่องของสภาพร่างกายและจิตใจของผู้รับสารที่มีผลต่อพฤติกรรมการเปิดรับสารที่ต่างกัน

6. บุคลิกภาพ มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ การโน้มน้าวใจ และพฤติกรรมของผู้รับสาร

7. อารมณ์สถานภาพทางอารมณ์อาจเป็นอุปสรรคต่อความเข้าใจความหมายของสาร

8. ทัศนคติ เป็นตัวกำหนดท่าทีการรับและการตอบสนองข่าวสาร นอกจากกระบวนการเลือกสรรแล้ว บุคคลต่าง ๆ จะมีพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารด้วยสาเหตุต่าง ๆ ได้แก่

8.1 ความเหงา เพราะมนุษย์ต้องการเพื่อน ต้องหันมาสื่อสารกับผู้อื่น และคนบางส่วนพอใจที่จะอยู่กับสื่อมากกว่าอยู่กับบุคคล

8.2 ความอยากรู้อยากเห็น เพราะเป็นสัญชาตญาณของมนุษย์ที่ต้องการจะรับรู้ข่าวสาร เพื่อตอบสนองความต้องการอยากรู้อยากเห็นของตน

8.3 ประโยชน์ใช้สอย เพื่อการรับรู้ข่าวสารแล้วนำไปใช้ประโยชน์ของตนเอง เช่น ทำให้ได้รับความรู้ ความสนุกสนาน ความสุขกาย สบายใจ เพราะพื้นฐานมนุษย์เห็นแก่ตัวเองจึงต้องการตอบสนอง

8.4 สาเหตุจากตัวสื่อกระตุ้นให้ผู้รับข่าวสารต้องการได้รับข่าวนั้น ๆ เช่น คนดูโทรทัศน์แทนการออกนอกบ้าน เป็นต้น

สำหรับการแสวงหาข่าวสารของบุคคล (Information Seeking) (พีระ จิระโสภณ, 2529, น. 639) บุคคลจะเลือกรับข่าวสารใดจากสื่อมวลชนนั้น ซึ่งอยู่กับการคาดคะเนเปรียบเทียบระหว่างผลตอบแทน (Reward Value) กับการลงทุนลงแรง (Expenditures) และพันธะผูกพัน (Liability) ที่จะตามมา ถ้าผลตอบแทนหรือผลประโยชน์ที่จะได้รับสูงกว่าการลงทุนลงแรงบุคคลย่อมแสวงหาข่าวสารนั้น (Information Seeking) มาบำบัดความต้องการของตน เช่น การได้รับข่าวสารหรือความบันเทิงที่ต้องการสูงกว่าการที่ต้องลงทุนซื้อหาเพื่อให้ได้มา หรือต้องการใช้ความพยายามที่จะรับรู้หรือทำความเข้าใจแต่ประโยชน์ที่ได้รับน้อยกว่าการลงทุนลงแรงบุคคลก็อาจจะเฉยเมยต่อข่าวสารนั้น (Information Ignoring) ในกรณีนี้ที่บุคคลเห็นว่า การรับข่าวสารนั้นจะก่อให้เกิดพันธะผูกพัน เช่น ทำให้เกิดความไม่พอใจ ไม่สบายใจหรือเกิดความไม่แน่ใจมากขึ้น ก็อาจจะใช้วิธีหลีกเลี่ยงข่าวสารนั้น (Information Avoidance)

ทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ (The Uses and Gratification Theory)

ทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ เป็นรูปแบบหนึ่งของการศึกษาบทบาทหน้าที่ของสื่อ ซึ่งเน้นศึกษาหน้าที่ของสื่อมวลชนในมุมมองปัจเจกบุคคล กล่าวคือ จะเน้นความสำคัญที่ผู้รับสารมากกว่าตัวสาร เป็นการมองมนุษย์ในแง่จิตวิทยาสังคมโดยเน้นความเชื่อ ค่านิยม ทศนคติ และความคิดเห็นส่วนบุคคล การเปิดรับสื่อมวลชนของผู้รับสารเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองของความต้องการ (Needs) ของตนเองเป็นหลักซึ่งความต้องการของแต่ละคนจะแตกต่างกันเนื่องจากมีกระบวนการทางสังคมและจิตวิทยาที่แตกต่างกันเนื่องจากมีกระบวนการทางสังคมและจิตวิทยาที่แตกต่างกัน ผู้รับสารตัดสินใจเลือกรับสื่อจะดูในแง่ที่ว่า ตนต้องการอะไรจากสิ่งใด สารประเภทไหน และสารนั้นตอบสนองความต้องการของตนอย่างไร ถือเป็นงานเน้นความสำคัญของผู้รับสารในฐานะผู้กระทำการสื่อสาร (Active) โดยทฤษฎีนี้จะเน้นแบบจำลองกระบวนการรับสารของบุคคลในด้านการใช้ประโยชน์และการตอบสนองความต้องการของบุคคลโดยมีข้อที่ควรทำความเข้าใจเบื้องต้นโดย แคทซ์ และคณะ (Katz E. and Other อ้างถึงใน พีระ จิระโสภณ, 2529, น. 634-635) กล่าวไว้ว่า

1. มนุษย์จงใจเสาะแสวงหาข่าวสารไม่ได้ถูกยัดเยียดให้อ่าน ดู หรือฟัง มนุษย์มีทางเลือกที่จะหลบหลีกข่าวสารได้ถ้าต้องการ

2. การใช้สื่อมวลชนของมนุษย์มีจุดมุ่งหมาย (Goal-Directed)

3. สื่อสารมวลชนต้องแข่งขันกับสิ่งเร้าอื่น ๆ อีกหลายอย่างที่ อาจจะตอบสนองความต้องการรู้ (Needs For Orientation) ของมนุษย์ได้

4. มนุษย์เป็นผู้กำหนดความต้องการของตัวเองจากความสนใจ แรงจูงใจที่เกิดขึ้นในกรณีต่าง ๆ กัน

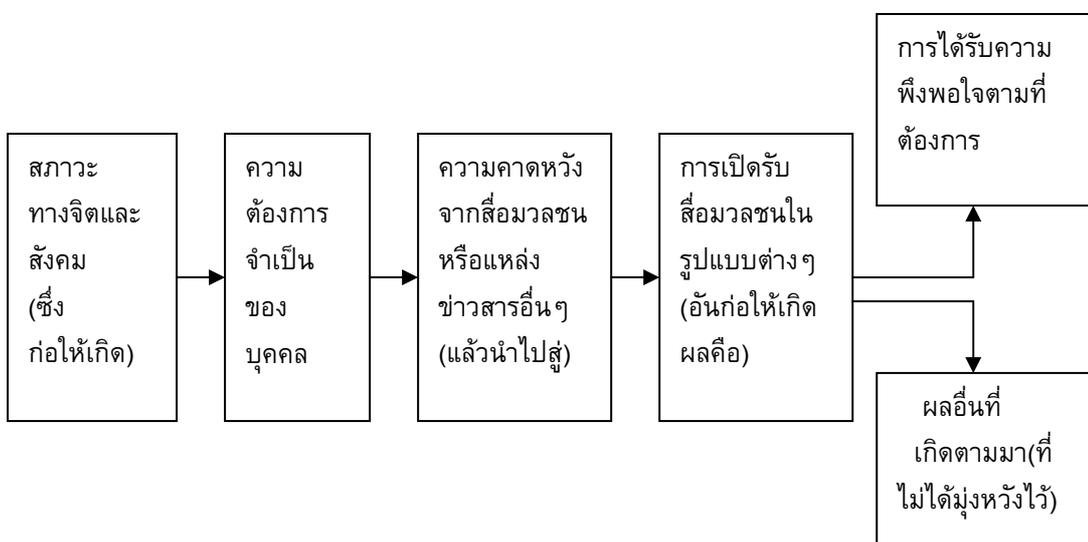
5. มนุษย์ทุกคนเป็นปัจเจกบุคคลที่มีความต้องการส่วนตัว
แคทซ์ และคณะ ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์และการได้รับความพึงพอใจจากสื่อมวลชนของผู้รับข่าวสารว่า แนวทางการศึกษาการใช้ประโยชน์และการได้รับความพึงพอใจคือการศึกษาผู้รับสารเกี่ยวกับ

1. สภาวะทางสังคมและจิตใจ ซึ่งก่อให้เกิด
2. ความต้องการจำเป็นของบุคคล และเกิดมี
3. ความคาดหวังจากสื่อมวลชน หรือแหล่งข่าวสารอื่น ๆ แล้วนำไปสู่
4. การเปิดรับสื่อมวลชนในรูปแบบต่าง ๆ กัน อันก่อให้เกิดผลคือ
5. การได้รับความพึงพอใจตามที่ต้องการ และ
6. ผลอื่น ๆ ที่ตามมา ซึ่งอาจจะไม่ใช่ผลที่ตั้งเจตนาไว้ก็ได้

องค์ประกอบต่าง ๆ เกี่ยวกับแนวความคิดในเรื่องการใช้ประโยชน์และการได้รับความพึงพอใจจากสื่อมวลชนตามที่กล่าวมา อาจแสดงให้เห็นในรูปแบบจำลองได้ดังนี้

ภาพที่ 2.1

แบบจำลองเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจของ Katz และคณะ

การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจนี้อาจจะยกตัวอย่างให้เห็นได้ในกรณีปัจเจกบุคคลผู้หนึ่งซึ่งมีความต้องการจำเป็นตามสภาวะจิตใจและสังคมเช่น ต้องการเป็นคนรอบรู้ทันสมัยเพื่อเป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น และมีความคาดหวังจากสื่อมวลชนว่าการบริโภคข่าวสารจากสื่อมวลชน จะช่วยตอบสนองความต้องการของเขาได้ เขาจึงเลือกใช้สื่อมวลชนโดยเลือกดูรายการข่าวจากวิทยุ โทรทัศน์ ฟังข่าวจากวิทยุกระจายเสียง หรืออ่านข่าวจากสิ่งพิมพ์ ที่จะช่วยให้เขาได้รับความพึงพอใจ ตามที่เขาต้องการได้คือ เป็นคนรอบรู้ ทันสมัยขณะเดียวกันผลจากการบริโภคข่าวสารจากสื่อมวลชนทุก ๆ วันก็อาจมีผลอื่น ๆ ตามมา นอกเหนือจากการเป็นผู้รอบรู้และทันสมัย เช่น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ หรือเปลี่ยนลักษณะนิสัยและพฤติกรรมบางอย่างได้เช่นกัน

แบบจำลองการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจนี้ได้กำหนดขึ้นมาเพื่ออธิบายถึงกระบวนการรับสารในการสื่อสารมวลชนมองว่า กลุ่มผู้รับสารต่างหากที่ใช้สื่อมวลชนเพื่อตอบสนองความพึงพอใจของตน การศึกษาในลักษณะนี้ตรงกับวิธีการศึกษาในเชิงหน้าที่ สื่อสารมวลชนที่มุ่งพิจารณาว่า สื่อมวลชนมีหน้าที่ต่าง ๆ กัน และเพื่ออธิบายถึงการใช้สื่อมวลชนโดยปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคลแต่ละบุคคลเลือกรับสื่อมวลชนโดยขึ้นอยู่กับความต้องการหรือแรงจูงใจของตนเอง บุคคลแต่ละคนย่อมมีวัตถุประสงค์ มีความตั้งใจ มีความต้องการในการใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชนเพื่อสนองความพึงพอใจของตนเองด้วยเหตุผลต่าง ๆ กัน

ทั้งนี้แคทซ์ และคณะ ยังได้ศึกษาและอธิบายถึงปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการใช้สื่อของผู้ใช้สื่อหรือผู้รับสารดังนี้

1. สภาพทางสังคมและจิตวิทยาของผู้รับสาร (The Social and Psychological Origins) ทำให้มนุษย์มีความต้องการแตกต่างกันออกไป

2. ความต้องการและความคาดหวังในการใช้สื่อของผู้รับสาร (Need Expectation of the Mass Media) ที่แตกต่างกันทำให้แต่ละคนคาดคะเนว่า สื่อแต่ละประเภทจะสนองความพึงพอใจได้ต่างกันออกไป

แม็คคอมและเบคเคอร์ (Maxwell E. Mccomb, Lee B. Becker, 1979 pp. 50-52) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการอ่านหนังสือพิมพ์ การฟังละครวิทยุ การชมรายการวิทยุโทรทัศน์ของมนุษย์ ได้สรุปผลว่าบุคคลที่ใช้สื่อมวลชนเพื่อสนองความต้องการของตนเอง ด้วยเหตุผลที่ต่างกัน ดังนี้

1. เพื่อติดตามข่าวสาร (Surveillance) โดยติดตามความเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นรอบตัวเพื่อที่จะได้ทราบว่าจะอะไรเกิดขึ้น เพื่อให้ทันเหตุการณ์ ทันสมัย และเรียนรู้ว่าอะไรเป็นสิ่งสำคัญควรรู้

2. เพื่อต้องการคำแนะนำ หรือหาข้อมูลประกอบการตัดสินใจ (Decision) เปิดรับสื่อมวลชนเพื่อนำมาปฏิบัติตนให้ถูกต้อง และช่วยในการตัดสินใจในชีวิตประจำวัน เพื่อความอยู่รอดในระบบสังคมและการเมืองที่เป็นอยู่
3. เพื่อนำไปใช้ในการสนทนา (Discussions) รับข่าวสารที่เป็นประโยชน์นำไปพูดคุยสนทนากับผู้อื่น
4. เพื่อต้องการมีส่วนร่วม (Participating) เพื่อสร้างความรู้สึกว่าคุณมีส่วนร่วมในเหตุการณ์และความเป็นไปต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น
5. เพื่อเสริมย้ำความคิดเห็น (Reinforcement) หาข้อมูลเพื่อเสริมย้ำความคิดเห็นเดิมมั่นคงยิ่งขึ้น หรือเพื่อยืนยันการตัดสินใจที่ได้ทำไปแล้ว
6. เพื่อความบันเทิง (Relaxation and Entertainment) เพื่อความเพลิดเพลินและผ่อนคลายอารมณ์

ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล

แนวนโยบาย

ภายใต้แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐที่จะต้องส่งเสริมการรวมตัวของเกษตรกรเพื่อวางแผนพัฒนาการเกษตร ภายใต้หลักการที่ประชาชนมีส่วนร่วมคิด วิเคราะห์ และตัดสินใจในการกำหนดแผนการพัฒนาพื้นที่ด้วยตนเอง เพื่อให้ตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริงกระทรวงเกษตรและ สหกรณ์จึงได้จัดตั้งศูนย์บริการและ ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางให้ เกษตรกรได้เข้ามามีส่วนร่วมคิด วิเคราะห์วางแผนและบริหารจัดการแผนด้วยตนเอง โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ทำหน้าที่ในการสนับสนุนด้านการบริการ และถ่ายทอดเทคโนโลยีทั้งด้านพืช ปศุสัตว์ ประมง รวมทั้งการให้ข้อมูลข่าวสารการเกษตร ที่สำคัญแก่เกษตรกรในลักษณะ บูรณาการ ณ จุดเดียว คือ ที่ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลในการจัดตั้งศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล จะไม่เน้นในด้านของอาคารสิ่งก่อสร้างแต่จะเน้นด้านความสำคัญของชุมชน เป็นหลัก

วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล

1. ปรับเปลี่ยนกระบวนการในการพัฒนาการเกษตรที่ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันเกษตรกรและชุมชน มีโอกาสและมีส่วนร่วมในการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนด้วยตนเอง และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนในลักษณะบูรณาการ
2. ปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานของส่วนราชการในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในระดับท้องถิ่น
3. เพิ่มศักยภาพของชุมชนในการวางแผนและพัฒนาตนเอง ในด้านการพัฒนาการเกษตรเสนอแนะให้มีการใช้ประโยชน์จากงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการพัฒนาการเกษตร รวมทั้งส่งเสริมการออมและระดมทุนของชุมชน เพื่อการลงทุนทางธุรกิจ

เป้าหมาย

ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลในปี 2546 รวม 7,125 ตำบล ประกอบด้วย

1. ศูนย์นำร่อง จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นตัวอย่างและเป็นแม่ข่ายในการเรียนรู้ระดับประเทศ จำนวน 8 ศูนย์
2. ศูนย์หลัก จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นตัวอย่างและเป็นแม่ข่ายในการเรียนรู้ระดับจังหวัด (จังหวัดละ 1 - 2 แห่ง) จำนวน 99 ศูนย์
3. ศูนย์ขยาย จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นตัวอย่างและเป็นแม่ข่ายในการเรียนรู้ระดับอำเภอ (อำเภอละ 1 แห่ง) จำนวน 769 ศูนย์
4. ศูนย์เตรียมการ จัดตั้งครอบคลุมทุกตำบลที่มีพื้นที่การเกษตร จำนวน 6,249 ศูนย์ โดยการเรียนรู้จากศูนย์ตัวอย่างทั้ง 3 ประเภท

องค์ประกอบ ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล

1. ที่ทำการศูนย์ จัดตั้งขึ้นเป็นเพียงศูนย์กลางของชุมชน มิใช่จัดตั้งหน่วยงานขึ้นใหม่ จึงใช้อาคารสถานที่ที่มีอยู่แล้วในชุมชน ปกติจะขอใช้สถานที่ของ อบต. เป็นหลัก ซึ่งจะเป็น

ที่รวบรวม นำเสนอและบริการข้อมูล ตลอดจนใช้เป็นที่พักผ่อน จัดเวทีชาวบ้าน ฝึกอบรม ถ่ายทอดความรู้ เป็นต้น

2. คณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ ประกอบด้วยตัวแทนของชุมชน ตัวแทนกลุ่มจากสาขาอาชีพต่าง ๆ ตัวแทน อบต. และตัวแทนหมู่บ้าน โดยมีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรที่รับผิดชอบ ตำบลทำหน้าที่เป็นเลขานุการ ความสำคัญของคณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ ก็คือ การร่วมกับเกษตรกรในชุมชนเพื่อจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรระดับตำบล และบริหารจัดการทรัพยากรด้านการเกษตร งบประมาณ และโครงการต่าง ๆ

3. แผนพัฒนาการเกษตรของตำบล ซึ่งเกิดจากชุมชนร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาให้ครอบคลุมทั้งด้านกายภาพ เช่น ดิน แหล่งน้ำ ป่าชุมชน และด้านการเกษตร เช่น การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การประมงและด้านเศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้ทราบว่ากิจกรรมหลักของตำบลคืออะไร จะปรับปรุงในส่วนไหน จะถ่ายทอดความรู้เรื่องอะไร และจะลงทุนทางธุรกิจชุมชนอย่างไร

4. จุดถ่ายทอดเทคโนโลยีหรือจุดสาธิตการเกษตร ทั้งด้านพืช ประมง ปศุสัตว์ เกษตรผสมผสาน และอื่น ๆ โดยพิจารณาคิดเลือกจากฟาร์มของเกษตรกร ที่ดำเนินการจนประสบผลสำเร็จในอาชีพ สามารถเป็นตัวอย่างในการเรียนรู้ และนำไปปฏิบัติของ เกษตรกรในตำบล โดยมีวิทยากรเกษตรกร ซึ่งเป็นเจ้าของจุดสาธิตการเกษตรทำหน้าที่ วิทยาเกษตรกรในการถ่ายทอดความรู้

ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลเป็นศูนย์กลางในเรื่องต่าง ๆ

1. ศูนย์ข้อมูลการเกษตรของชุมชน ได้แก่ ข้อมูลทางกายภาพ ข้อมูลการเกษตร ข้อมูลเศรษฐกิจและสังคม และอื่น ๆ
2. ศูนย์กลางในการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร
  - 1) มีจุดสาธิตในการศึกษาเรียนรู้ของชุมชน
  - 2) มีวิทยากรเกษตรกรเป็นผู้ถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างเกษตรกรด้วยกัน
  - 3) มีส่วนราชการต่าง ๆ เข้าไปถ่ายทอดความรู้
3. ศูนย์บริการเกษตรกร

- 1) เกษตรกรขอรับบริการบริการจากรัฐผ่านศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล
  - 2) ส่วนราชการมาให้บริการผ่านศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล
4. เวทีชาวบ้านเพื่อการวางแผนพัฒนา
- 1) สร้างเวทีชาวบ้านให้เกิดการวิเคราะห์ปัญหาและหาศักยภาพของชุมชน
  - 2) นำเสนอแผนขอรับการสนับสนุนจากองค์กรท้องถิ่นส่วนราชการ ฯลฯ
5. เวทีบูรณาการของส่วนราชการในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- 1) บูรณาการ แผนงานโครงการในตำบล
  - 2) ส่วนราชการต่าง ๆ มาปฏิบัติงานร่วมกันตามแผน

บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการบริหาร ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล

1. คณะกรรมการบริหาร ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลมีจำนวนทั้งสิ้นไม่เกิน 15 คน ประกอบด้วย
  - 1) ผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 1 คน
  - 2) ผู้แทนสถาบันเกษตรกรและหรือกลุ่มอาชีพการเกษตรในตำบล ไม่เกิน 2 คน
  - 3) อาสาสมัครเกษตรกรที่มีอยู่ในตำบล จำนวน 1 - 4 คน
  - 4) ผู้แทนหมู่บ้าน หมู่บ้านละ 1 คน
  - 5) เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรผู้รับผิดชอบตำบล เป็นกรรมการและเลขานุการ โดยตำแหน่งในการคัดเลือกคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล ดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล ร่วมกับผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน และผู้แทนสถาบันเกษตรกรจำนวน 2 คน สำหรับประธานกรรมการ จะต้องได้รับการคัดเลือกจากที่ประชุมคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร โดยมีองค์ประชุมไม่น้อยกว่า 2 ใน 3
2. บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล
  - 1) ด้านการบริหารจัดการศูนย์
    - 1.1) จัดทำข้อตกลงร่วมกันเกี่ยวกับแนวทางการบริหารจัดการศูนย์

- 1.2) จัดการประชุมคณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ ทุกเดือน พิจารณากิจกรรม/โครงการ การวางแผน การปฏิบัติงาน และการติดตามผล
  - 1.3) กระตุ้นให้ผู้นำชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันวางแผนพัฒนาด้านการเกษตร
  - 1.4) วางแผนการปฏิบัติงานของศูนย์ร่วมกับบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่
  - 1.5) ประสานงานจัดหางบประมาณและบริหารจัดการเงินทุนของศูนย์ (ในกรณีที่มีเงินทุน)
  - 1.6) สนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์ อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในพื้นที่ ในการดำเนินกิจกรรม
- 2) ด้านการจัดกิจกรรมสนับสนุนช่วยเหลือเกษตรกร
- 2.1) จัดทำข้อมูลประจำตำบล ได้แก่ การสำรวจ และรวบรวมข้อมูล พร้อมทั้งกระตุ้นให้เกษตรกรให้ข้อมูลที่ถูกต้องกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับเจ้าหน้าที่รวบรวมวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานด้านการเกษตรของตำบล สรุปผลข้อมูลและบริการข้อมูลแก่เกษตรกรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
  - 2.2) จัดการถ่ายทอดความรู้ ได้แก่ การหาความต้องการด้านฝึกอบรม ศึกษาดูงาน หรือการแก้ไขปัญหาด้านการเกษตร คัดเลือกและพัฒนาจุดสาธิตและวิทยากรเกษตรกร จัดกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้ เช่น การฝึกอบรม ศึกษาดูงาน แปลงสาธิต ฯลฯ
  - 2.3) สนับสนุนการจัดทำวิสาหกิจชุมชน (ร่วมกันผลิต ร่วมกันจำหน่าย)
  - 2.4) ด้านการเตือนภัย ได้แก่ การแจ้งข่าวเตือนภัยให้แก่ชุมชน ให้เฝ้าระวังและแจ้งข่าวให้สำนักงานเกษตรอำเภอในพื้นที่ที่รับผิดชอบทราบเหตุผิดปกติหรือภัยธรรมชาติ ภัยศัตรูพืช สัตว์ ประมง และภัยเศรษฐกิจอื่น ๆ
  - 2.5) การรับรองรายงานต่าง ๆ เช่น ตรวจสอบความถูกต้องของผู้ประสบภัยสำรวจข้าวนาปีนาปรัง และข้อมูลการเกษตรอื่น ๆ
  - 2.6) สนับสนุนการสร้างและพัฒนาเครือข่าย ทั้งด้านกลุ่มผู้ผลิต กลุ่มแปรรูปเครือข่ายการตลาด หรือองค์กรในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง
- 3) ด้านประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ทุกกิจกรรมของศูนย์ให้ประชาชนรับทราบ และเข้าร่วมกิจกรรม เช่น ทางหอกระจายข่าว นิทรรศการ จัดกิจกรรม สื่อมวลชน ฯลฯ

บทบาทหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรรับผิดชอบ ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล

1. การถ่ายทอดเทคโนโลยี

1) การจัดทำแผนการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลจากความต้องการของชุมชนรวมทั้งการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการถ่ายทอดเทคโนโลยี

2) ดำเนินการถ่ายทอดเทคโนโลยี โดยเตรียมการก่อนการถ่ายทอดเทคโนโลยี ได้แก่

2.1) การจัดทำหลักสูตร การคัดเลือกเกษตรกร จัดทำกำหนดการ จัดเตรียมสถานที่และเอกสาร จัดหางบประมาณ และจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์

2.2) การสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกร ประสานงานและอำนวยความสะดวก รวมทั้งการสร้างบรรยากาศและสร้างสัมพันธภาพที่ดีในระหว่างการถ่ายทอดเทคโนโลยี

2.3) การประเมินผลการเรียนรู้ ความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ที่เกษตรกรได้รับจากการถ่ายทอดเทคโนโลยี เพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพของเกษตรกร

3) รายงานผลที่เกิดขึ้นจากการถ่ายทอดเทคโนโลยี โดยการประมวลสรุปผลการเรียนรู้และความพึงพอใจของเกษตรกร ตลอดจนกิจกรรมหรือวิสาหกิจที่เกิดจากการถ่ายทอดเสนอต่อคณะกรรมการบริหารศูนย์ สำนักงานเกษตรอำเภอ และสำนักงานเกษตรจังหวัด และเมื่อสิ้นปีงบประมาณ จัดทำรายงานผลการถ่ายทอดเทคโนโลยีในภาพรวมของศูนย์บริการฯ

4) จัดทำทะเบียนประวัติ โดยการรวบรวมข้อมูลรายละเอียดของเกษตรกรผู้ผ่านการถ่ายทอดเทคโนโลยีในแต่ละเรื่องจัดแยกออกเป็นหมวดหมู่ตามสาขาอาชีพ รวมทั้งการรวบรวมข้อมูลของวิทยากรที่ถ่ายทอดความรู้ จัดแยกเป็นวิทยากรจากหน่วยงานราชการ และวิทยากรเกษตรกร

2. การจัดทำข้อมูลพื้นฐานการเกษตร

1) ข้อมูลพื้นฐานประจำตำบล โดยการรวบรวมข้อมูลประจำตำบลที่มีทั้งหมดมาปรับปรุงจัดทำในรูปแบบต่าง ๆ ที่เข้าใจง่าย เช่น รูปแผนที่ ตาราง รูปภาพ แล้วนำเสนอในเวทีชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการปรับปรุงแก้ไขให้เป็นปัจจุบัน และจัดทำเป็นเอกสารข้อมูลหลักของตำบล เพื่อประโยชน์ในการวางแผนพัฒนาการเกษตรประจำตำบล และการปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ

2) ข้อมูลภาวะการผลิตพืช ประมง ปศุสัตว์ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม และผ่านการวิเคราะห์ของคณะกรรมการบริหารศูนย์ ซึ่งควรจะต้องมีการจัดทำข้อมูลให้เป็นปัจจุบันทุก 2 เดือน

3) ข้อมูลทะเบียนเกษตรกร ดำเนินการจัดทำทะเบียนเกษตรกรให้ครบทุกครัวเรือน รวมทั้งการปรับปรุงและตรวจสอบข้อมูลให้ถูกต้อง และเป็นปัจจุบัน เก็บรวบรวมไว้ที่ศูนย์บริการฯ

3. การพยากรณ์และการเตือนภัย

1) การพยากรณ์ ดำเนินการสำรวจข้อมูลตามแบบรายงานการคาดคะเนผลผลิตไม้ผล จำนวน 8 ชนิด ได้แก่ ลิ้นจี่ ลำไย กาแฟ เงาะ มังคุด พุเรียน มะม่วง และมะนาว โดยการสำรวจและรายงาน 3 ช่วง คือ ช่วงติดดอก ช่วงติดผลอ่อน และช่วงให้ผลผลิตแล้วส่งให้อำเภอ และนำผลการคาดคะเนผลผลิตที่ได้รับจากจังหวัด อำเภอ แจ้งให้เกษตรกรทราบ

2) การเตือนภัยธรรมชาติ ภัยศัตรูพืช ภัยเศรษฐกิจ ดำเนินการ ดังนี้

2.1) เมื่อได้รับข้อมูลการเตือนภัยจากส่วนกลางผ่านจังหวัด อำเภอ แจ้งให้เกษตรกรทราบก่อนเกิดเหตุการณ์ เช่น น้ำท่วม ฝนแล้ง ศัตรูพืชระบาด ราคาผลผลิตตกต่ำ เป็นต้น

2.2) เมื่อพบเหตุผิดปกติ หรือภัยเริ่มต้น เช่น น้ำท่วมฉับพลัน คลองชลประทานชำรุดเกิดโรคระบาดพืช สัตว์ ประมง ปริมาณผลผลิตมากเกินกว่าที่คาดคะเนไว้หลายเท่า การชุมนุมเรียกร้องของเกษตรกร เป็นต้น ให้แจ้งด่วนไปยังอำเภอ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่การรายงานภัย เช่น เมื่อเกิดภัยธรรมชาติ ภัยศัตรูพืช หรือภัยเศรษฐกิจให้รีบรายงานความเสียหายไปยังอำเภอ ภายใน 24 ชั่วโมง ให้มีการกลั่นกรองรายงานโดยรอบคอบตามระเบียบของทางราชการ โดยระดับตำบลต้องผ่านคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการฯ

ประโยชน์ที่เกษตรกรได้รับจากศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล

1. มีศูนย์กลางในการให้บริการของหน่วยงานต่าง ๆ แก่เกษตรกร เช่น การบริการตรวจวิเคราะห์ดิน การบริการตรวจสอบสารพิษตกค้างในพืชผล การตอนสัตว์ ผสมเทียม การตรวจนำบ่อปลา เป็นต้น

2. ได้รับการบริการข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตรที่เป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพ รวมทั้งการพยากรณ์ การเตือนภัยธรรมชาติ ภัยศัตรูพืช และภัยเศรษฐกิจ

3. เป็นแหล่งให้ความรู้และเทคโนโลยีที่ถูกต้องเหมาะสมแก่ชุมชน

4. ได้รับการถ่ายทอดความรู้ และเทคนิคในการทำการเกษตรในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งด้านพืช ปศุสัตว์ ประมง พัฒนาที่ดิน และอื่น ๆ

5. เป็นศูนย์รวมและเป็นสถานที่ประชุม พบปะ แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ของเกษตรกรในชุมชน ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาชุมชน กำหนดทิศทางพัฒนาและแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม

6. เป็นจุดที่รวบรวมหรือแสดงผลผลิตภัณฑ์ของตำบล เพื่อจัดให้มีการจำหน่าย ผลผลิต หรือซื้อขายโดยตรง

7. เป็นสถานที่ติดต่อยื่นคำร้อง คำขอรับบริการของเกษตรกรที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรทั้งด้านพืช สัตว์ ประมง และอื่น ๆ เพื่อเสนอให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผุสดี สบาย (2547, น. บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง สภาพการใช้สื่อในงานส่งเสริม การเกษตรของนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรที่รับผิดชอบศูนย์บริการและถ่ายทอด เทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลใน จังหวัดชัยภูมิ พบว่า นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรที่ รับผิดชอบศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จบ การศึกษาระดับปริญญาตรี ส่วนใหญ่ เคยเรียนวิชาที่เกี่ยวกับเรื่องการใช้สื่อในงานส่งเสริม การเกษตร ไม่เคยเข้ารับการอบรมหลักสูตรที่เกี่ยวกับการใช้สื่อในงานส่งเสริมการเกษตร ส่วนใหญ่ รับผิดชอบ 1 ตำบล จำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่รับผิดชอบ เฉลี่ย 1,825.6 ครัวเรือน สื่อที่ใช้ในงาน ส่งเสริมการเกษตร ได้แก่ การบรรยาย การประชุม เอกสารคู่มือ คำแนะนำ วิชาการ หอกระจาย ข่าว การระดมความคิด แผ่นพับ กล้องถ่ายภาพ การสาธิต นิทรรศการ ไปสเตอร์ และการอภิปราย ความต้องการใช้สื่อในการส่งเสริมการเกษตรสื่อที่มีความต้องการระดับมาก ได้แก่ เอกสารคู่มือ คำแนะนำ ตัวอย่างของจริง เอกสารวิชาการ กล้องถ่ายภาพ การศึกษาดูงาน คอมพิวเตอร์ แผ่นพับ การระดมความคิด การประชุม การสาธิต การบรรยาย ไปสเตอร์ แผ่นปลิว นิทรรศการ ภาพพลิก เครื่องเล่นวีดีทัศน์ ป้ายประชาสัมพันธ์ การอภิปราย วารสาร จดหมายข่าว และหอกระจายข่าว ปัญหาการใช้สื่อได้แก่ ขาดงบประมาณในการจัดหาสื่อ สื่อมีไม่เพียงพอ สื่อมีราคาแพง ขาด ความรู้ประสบการณ์ในการใช้สื่อ มีความยุ่งยากในการนำมาใช้ เจ้าหน้าที่ขาดเทคนิคในการใช้สื่อ ขาดผู้แนะนำในการใช้สื่อ มีความยุ่งยากในการใช้สื่อ ข้อเสนอแนะ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรให้ ความสำคัญในเรื่องสื่อโดยจัดสรรงบประมาณในการสนับสนุนการผลิตสื่อให้ เพียงพอ เหมาะสม

สอดคล้องกับสภาพการใช้สื่อ จัดหาสื่อให้เพียงพอกับความต้องการ กระตุ้น เร่งเร้าให้นักวิชาการ ส่งเสริมการเกษตร ทำการผลิตสื่อและใช้สื่อในงานส่งเสริมให้มากขึ้น และ ควรมีการฝึกอบรมการใช้สื่อให้ความรู้ในงานส่งเสริมการเกษตรให้ครอบคลุมในจังหวัดชัยภูมิ

วรากร บุญนาค (2547, น. บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง สื่อส่งเสริมการเกษตรที่เกษตรกรในจังหวัดสมุทรสาครสนใจและสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปปรับใช้เพื่อพัฒนาอาชีพการเกษตร พบว่าสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 45 ปี มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ประกอบอาชีพการเกษตรเป็นอาชีพหลัก ชนิดของสื่อส่งเสริมการเกษตรที่เกษตรกรในจังหวัดสมุทรสาครสนใจมากที่สุด ได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตามลำดับ ส่วนสื่อที่เกษตรกรให้ความสนใจน้อยที่สุด ได้แก่ ใบปลิว แผ่นพับ และวารสาร/นิตยสารสำหรับสื่อส่งเสริมการเกษตรที่เกษตรกรสามารถนำความรู้ที่ได้รับมาปรับใช้เพื่อพัฒนาอาชีพการเกษตร จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรสามารถนำความรู้จากสื่อโทรทัศน์มาปรับใช้ได้มากที่สุดเช่นกัน รองลงมาได้แก่เจ้าหน้าที่ของรัฐ และศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล ส่วนสื่อที่เกษตรกรสามารถนำความรู้ที่ได้รับมาปรับใช้ได้น้อยที่สุด ได้แก่ ใบปลิว รองลงมาได้แก่ แผ่นพับ จดหมายข่าว และวารสาร/นิตยสาร

พิชัย ทองกร (2547, น. บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ชนิดของสื่อในการรับข่าวสารการเกษตรของเกษตรกร ในพื้นที่ตำบลม่วงลาย อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ เป็นเพศชายมีอายุเฉลี่ย 47 ปี การศึกษาระดับประถมศึกษา มีรายได้ภาคเกษตร เฉลี่ย 8,600 บาทต่อปี รายได้นอกภาคเกษตร เฉลี่ย 7,500 บาทต่อปี ชนิดของสื่อที่มีในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นหอกระจายข่าวและ ชนิดของสื่อที่มีในระดับครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็น โทรทัศน์และวิทยุ ชนิดของสื่อในการรับข่าวสารการเกษตรที่เกษตรกรติดตามมากที่สุดพบว่า ส่วนใหญ่เกษตรกรรับข่าวสารจากโทรทัศน์และจากเกษตรตำบล รองลงมาเป็นหอกระจายข่าว วิทยุ ผู้นำเกษตรกรในหมู่บ้าน ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล จุดสาธิต ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลในหมู่บ้าน หนังสือพิมพ์ และวารสารการเกษตรตามลำดับ ส่วนการนำข่าวสารการเกษตรจากสื่อไปใช้ประโยชน์มากที่สุด พบว่าส่วนมากรับข่าวสารจากโทรทัศน์ และรับฟังข่าวสารการเกษตรช่วงเวลา 04.01 - 07.00 น. ปัญหาของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีปัญหาเกี่ยวกับสื่อ และการรับข่าวของสื่อ ในเรื่องไม่มีเวลารับทราบข่าวสาร ไม่มีที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน มีที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านแต่ไม่มีหนังสือพิมพ์ วารสารการเกษตร จดหมายข่าว ฯลฯ โทรทัศน์จัดรายการเกษตรในเวลาที่ไม่เหมาะสม

สังการ เมืองมา (2547, น. บทคัดย่อ) ศึกษาสภาพการใช้สื่อในงานส่งเสริมการเกษตรของคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล จังหวัดมุกดาหาร พบว่า คณะกรรมการบริหารศูนย์บริการฯ ส่วนมากเป็นชาย จบมัธยมศึกษาตอนปลาย ส่วนมากเป็นผู้นำทางการเกษตรของครอบครัว มีรายได้ทางการเกษตร 10,001-50,000 บาท/ปี มีประสบการณ์การเกษตร 11-20 ปี และเป็นกรรมการบริหารศูนย์ฯเฉลี่ย 3.7 ปี ส่วนมากทราบเรื่องการเกษตรจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร และเคยฝึกอบรมการใช้สื่อ ทั้งหมดเคยใช้เครื่องฉายวีดิทัศน์ของตนเอง ส่วนมาก เคยใช้เครื่องบันทึกเสียง ใช้กล้องถ่ายภาพ และใช้ซีดีหรือดีสก์เก็ต ทั้งหมดเคยใช้คู่มือส่งเสริมการเกษตร หนังสือที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ข่าวพยากรณ์เดือนการระบาด เอกสารคำแนะนำ โปสเตอร์ และแผ่นพับ คณะกรรมการบริหารศูนย์บริการฯ มีความเห็นว่าสื่อมีคุณภาพดี มีความต้องการใช้สื่อระดับมากที่สุด คือ คอมพิวเตอร์ ส่วนมากต้องการให้ภาครัฐจัดวิทยากรที่มีความรู้ในการเผยแพร่มาอบรม ส่วนมากมีความเห็นว่าสื่อมีความจำเป็นมาก และเห็นว่าการเผยแพร่เทคโนโลยีเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร เมื่อเปรียบเทียบความต้องการใช้สื่อของคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการฯ ที่มีอายุแตกต่างกัน มีความต้องการใช้สื่อแตกต่างกัน คณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ ที่มีวุฒิการศึกษาแตกต่างกัน มีความต้องการใช้สื่อแตกต่างกัน

วิรัชฎ์ คงคะจันทร์ และวิลาวรรณ ปีตรวิชัย (2537, น. บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง สื่อในงานส่งเสริม เป็นการศึกษาเฉพาะสื่อที่ใช้ในงานส่งเสริมการเกษตรในระดับตำบล พบว่า การใช้สื่อในงานส่งเสริมการเกษตรของเกษตรตำบลได้แก่ การเยี่ยมเยียน การประชุม การฝึกอบรม เอกสารคำแนะนำ รายการเกี่ยวกับความรู้ทางการเกษตรทางหอกระจายข่าวในหมู่บ้านและโปสเตอร์แหล่งที่มาของสื่อที่ใช้ในการปฏิบัติงานคือ สำนักงานหรือกรมส่งเสริมการเกษตรจัดทำให้ ผู้ใช้ผลิตขึ้นเองและจัดหามาจากแหล่งอื่น หลักเกณฑ์ที่ใช้ในการเลือกสื่อ นั้นได้ใช้หลักเกณฑ์การเลือกที่มีคุณสมบัติตรงกับวัตถุประสงค์ในการใช้และการเลือกสื่อที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น เกษตรตำบลมีการเตรียมการในการใช้สื่อในระดับมากและมีการประเมินผลการใช้สื่อในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนปัญหาในการใช้สื่อในงานส่งเสริมการเกษตรของเกษตรตำบล พบว่าเกษตรตำบลประสบปัญหาในระดับมากคือ ขาดงบประมาณสำหรับการจัดหาสื่อ ขาดเครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ ขาดการฝึกอบรมวิธีการใช้สื่อ และกรมฯ ให้ความสำคัญในเรื่องของสื่อน้อยไป สำหรับความต้องการเกี่ยวกับการใช้สื่อในการปฏิบัติงานนั้น พบว่า เกษตรตำบลมีความต้องการและจำเป็นในการใช้ เอกสารคำแนะนำและการเยี่ยมเยียน มีความต้องการปรับปรุงในการใช้สื่อในเรื่องการให้ความสำคัญของสื่อ การสนับสนุน การผลิตสื่อ การฝึกอบรมและการประสานงานและความ

ร่วมมือในการใช้สื่อ รวมทั้งมีความต้องการในความรู้และทักษะเกี่ยวกับการผลิตสื่อและการส่งเสริมกลุ่มและมวลชน เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของเกษตรกรตำบลซึ่งระดับอายุราชการต่างกันต่อการใช้สื่อในงานส่งเสริมพบว่าเกษตรกรตำบลที่มีอายุราชการมากกว่า 10 ปี มีความคิดเห็นแตกต่างกัน

ศราณี มณีโชติ (2545, น. บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การเปิดรับ ความพึงพอใจ และการใช้ประโยชน์จากการรับฟังรายการความรู้ทางการเกษตรของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนเกษตรทางอากาศผ่านทางหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่รับฟังรายการความรู้ทางการเกษตรบ่อยครั้ง ช่วงเวลาที่รับฟังมากที่สุดคือตอนเช้าก่อนไปทำงาน และมีความพึงพอใจรูปแบบรายการที่หลากหลาย มีการนำเสนอในหลาย ๆ ลักษณะ ผู้ดำเนินรายการมีวิธีการพูดและนำเสนอเสียงน่าเชื่อถือ กลุ่มตัวอย่างได้นำความรู้จากรายการความรู้ทางการเกษตรไปใช้ประโยชน์ในระดับมากที่สุดในการพัฒนาและปรับปรุงการประกอบอาชีพของตนเอง และใช้ในการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่น

วรวรรณ อังกสิทธิ์ (2549, น. บทคัดย่อ) ได้ศึกษา การประเมินผลการใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงในงานส่งเสริมการเกษตร: ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการโรงเรียนเกษตรทางไกลฝ่ายวิทยุการเกษตร สำนักพัฒนาการถ่ายทอดเทคโนโลยี กรมส่งเสริมการเกษตร พบว่ากลุ่มตัวอย่างสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในภาพรวมได้ในระดับมาก โดยช่วยเพิ่มพูนความรู้ของตนเองให้มากขึ้น นำไปใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพของตนเองได้

ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า เพศและระดับการศึกษา มีความสัมพันธ์ต่อการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการเข้าร่วมโครงการเกษตรทางไกล กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาและรายได้ที่แตกต่างกันจะใช้ประโยชน์ที่ได้รับจากบทเรียนต่างกัน นอกจากนี้ยังพบว่าเพศ อายุ มีความสัมพันธ์กับความถี่ในการรับฟังบทเรียนความรู้ด้านการเกษตรจากสื่อวิทยุใน 1 สัปดาห์ ส่วนระดับการศึกษา มีความสัมพันธ์กับระยะเวลาที่รับฟังบทเรียนความรู้ด้านการเกษตรจากสื่อวิทยุของโครงการโรงเรียนเกษตรทางไกล ด้านพฤติกรรมในขณะรับฟังบทเรียน พบว่าเพศมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมในขณะรับฟังบทเรียนความรู้ด้านการเกษตรจากสื่อวิทยุ และมีความสัมพันธ์กับลักษณะการรับฟังบทเรียนผ่านสื่อวิทยุตลอดจนพบว่าพฤติกรรมการเปิดรับบทเรียนผ่านสื่อวิทยุกระจายเสียงที่ต่างกันของเกษตรกรที่เป็นสมาชิก จะนำความรู้ที่ได้ไปใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพไม่ต่างกัน

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่นำเสนอไว้ข้างต้น ไม่ว่าจะ เป็นในเรื่องของสภาพการใช้สื่อในงานส่งเสริมการเกษตรของนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรที่รับผิดชอบศูนย์บริการ และถ่ายทอด

เทคโนโลยีการเกษตร สื่อส่งเสริมการเกษตรที่เกษตรกรในสมุทรสาครสนใจและสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปปรับใช้เพื่อพัฒนาอาชีพการเกษตร ชนิดของสื่อในการรับข่าวสารการเกษตร สภาพการใช้สื่อในงานส่งเสริมการเกษตร ความพึงพอใจและการใช้ประโยชน์จากการรับฟังรายการความรู้ทางการเกษตรของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนการเกษตรทางอากาศผ่านทางหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจของผู้ฟังรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชนของสถานีวิทยุกระจายแห่งประเทศไทย ผู้วิจัยจะนำมาประกอบการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เพื่อจะได้ทราบถึงประสิทธิภาพของการสื่อสารเพื่อการส่งเสริมการเกษตรของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร ประจำตำบลท่าเหนือ อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ กรณีศึกษาเปรียบเทียบชนเผ่าปกากะญอและคนเมือง

